

FETHİN 550. YILINDA
EYÜPSULTAN TÜRBESİ
NASIL ZİYARET EDİLMELİ

Prof. Dr. Süleyman Toprak

1954 yılında Samsun'da doğdu. 1976'da İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünü bitirdikten sonra Fatsa İmam-Hatip Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. 1977'de Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'ne Kelâm asistanı oldu. 1985'de Doktorasını bitirip aynı yıl Yardımcı Doçent oldu. 1987'de Doçent, 1994'te de Profesör oldu. 1996-1999 İnönü Üniversitesi Darendelâhiyat Fakültesi Dekanlığını yürüttü. Arapça ve İngilizce bilen Toprak evli ve üç çocuk babası olup halen Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelâm Anabilim Dalı Başkanıdır.

A) İslâm'da Kabir Ziyaretinin Hükümü:

Kabir ve türbe ziyaretinin tarihi, kabirlerin yapılış tarihi kadar eskidir. Yeryüzünde kabir yapımına başlandığı günden beri insanlar buraları çeşitli maksatlarla ziyaret edegelmişlerdir. Kabirlere "mezar" isminin verilmesi de bunu gösterir ki, mezar, "ziyaret edilen yer" manasına gelir ve özellikle ziyaret edilen kabirler için kullanılır.

Önceleri, aralarından ayrılan, kabre koydukları sevdiklerinin bir hatırası olarak ve onlara faydalı olabilmek gayesiyle yapılan mezar ziyaretleriyle ilgili, zamanla pek çok batıl ve hurafe şeyler meydana gelmiş, insanlar, şeytanın da yardımıyla, gün gelmiş Allah'ı unutup mezarlara tapar olmuşlar. Başları darda kalan insanlar buralara koşmuşlar ve dertlerine deva aramışlar, bilhassa ataların mezarlarından medet ummuşlardır. Bu durum, zamanla insanları şirke ve puta tapıcılığa götürmüştür. Nitekim İslâm'ın geldiği asırda Arabistan'da yaşayan müşrikler de ölümlerden medet umuyorlardı.

Şüphesiz böyle bir inanç batıldır. Bu nedenle, şirke ve batıla götüren bütün yolları kapatan Peygamberimiz (S), İslâm'ın ilk günlerinde, içine bir çok batıl inanç ve hurafeler karışmış olan kabir ziyaretini tamamen yasaklamıştı. Müslümanlar İslâm'ı iyice anlayıp, tevhid dininin ne demek olduğunu öğrenince, artık ölümlerden faydalanmak değil, ölümlere faydalı olmak gerektiğini anladılar. Kabir ziyaretinin yasaklanmasına sebep olan mahzurlar ve batıl inanç korkusu da ortadan kalktığı için Rasulullah (S) tarafından artık kabir ziyaretlerine izin verilmiş; hatta gerek ölüye, gerekse ziyarete edene yönelik olan faydalarından ötürü kabir ziyareti teşvik bile edilmiştir. Bu ziyaretlerin nasıl yapılacağı, ziyaret esnasında nelerin yapılacağı ve nelerin yapılmasından kaçınılacağı da yine Peygamberimiz (S) tarafından bazan sözle ve bazan da tatbiki olarak fiilen öğretilmiştir.

Peygamber efendimizin İstanbul'un fethiyle ilgili müjdesine nail olmak için o günün şartlarındaki zorluklara aldırmadan ta buralara kadar gelen ve sur dibinde şehit düşerek İstanbul'umuzu şereflendiren o mustesna sahabe Eyupsultan hazretlerinin türbesini ziyarete gelen müslümanların da ziyaretlerinde Hz. Peygamber'in öğrettiklerini bilmesi ve onu örnek alması gerekmektedir.

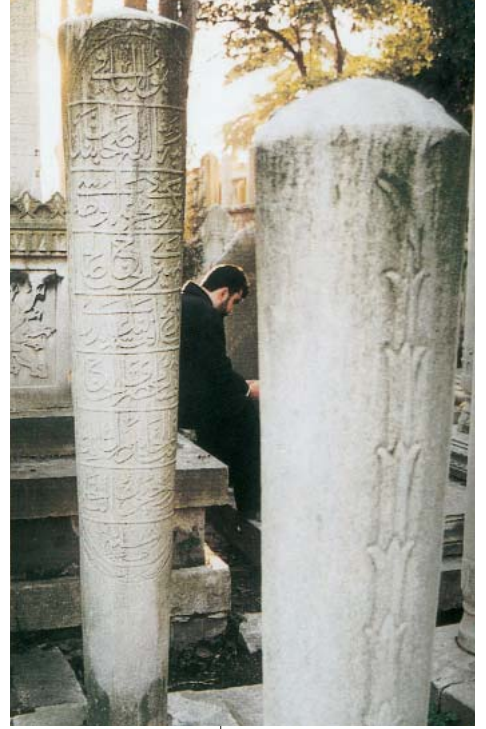
tedir. Bu sebeple, tebliğimize "Fethin 550. Yılında Eyüpsultan Türbesi Nasıl Ziyaret Edilmeli" konusunu seçtik.

Unutmamak gerekir ki, bu türbeler, bazılarının zannettikleri gibi, insanların yaptığı bazı yanlışlıklardan dolayı yıkılması gereken yerler değil, bilakis bu vatani bize emanet eden ecdadımızın bu vatan uğruna verdikleri şehitlerin abideleri ve bu vatan toprağının bize ait olduğunun ebedi belgeleri, bir nevi tapularıdır. Batıl ve yanlış şeyler karıştı diye türbeleri yıkmak, hastalanan herkesi öldürmek gibi bir şeydir ve böyle bir kolaycılığa kalkışmaya kimsenin hakkı yoktur. Bu sebeple, bizi tarihe, ecdada bağlayan, ölüm ve sonrasını hatırlayıp oraya hazırlanmamızı sağlayan kabir ve türbeleri korumak ve adabına uygun biçimde ziyaret etmeye devam etmek gerekir.

Nitekim kabir ziyarete müsaade edildiğini bildiren hadislerinden birinde Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyor: "**Sizi kabir ziyaretinden menetmiş-tim, (şimdi) onu ziyaret ediniz. Çünkü o (ziyaret) size âhireti hatırlatır.**"⁽¹⁾

Ebu Hureyre'den rivayet edilen diğer bir hadisinde de Rasulullah (S): "**Kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü bu (ziyaret) size âhireti hatırlatır.**"⁽²⁾ buyurarak aynı faydaya işaret etmişler ve ziyareti emretmişlerdir ki, buradaki emir teşvik içindir. Bu teşvikin gayesi, insanların ölümü, âhireti hatırlayarak, bir gün kendilerinin de kabirdekiler gibi olacaklarını düşünerek, dünyaya aşırı bağlılıktan sakınıp, kabre ve ölümden sonrasına hazırlık yapmalarını sağlamaktır. Nitekim bazı hadis-i şeriflerde kabir ziyareti için "âhireti hatırlatır" dendiği gibi, bazılarında da "ölümü hatırlatır" denilmektedir ki,⁽³⁾ ölümü hatırlamanın, âhiret hazırlığı üzerindeki etkisi herkesin malûmudur.

Bu hususta Ebu Hureyre'nin, Peygamber

Resim 1; Kabir ziyareti ve Kur'an tilaveti (Zamamı Saklayan Kent İstanbul, s.114)

(1) Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. I, s. 145.

(2) İbn Mâce, Sünen, Cenâiz, 47, c. I, s. 500, 1952 baskısı.

(3) Bkz. Ebu Davud, Sünen, Cenâiz, 18, c. III, s. 296.

(4) Müslim, Cenâiz, 36, c. II, s. 671; İbn Mâce, Sünen, Cenâiz, 48, c. I, s. 501; Ebu Davud, Sünen, Cenâiz, 81, c. III, s. 296; Nesâi, Cenâiz, 101, c. IV, s. 90; Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. II, s. 441.

(5) Nesâi, Sünen, Cenâiz, 100, c. IV, s. 89.

(6) Bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. III, s. 237.

(7) İbn Mâce, Sünen, Cenâiz, 47, c. I, s. 501.

(8) el-Cezirî Abdurrahman, el-Fikhu Ale'l-Mezahibi'l-Erba'a, c. I, s. 540.

(9) Bkz. Gazzalî, İhyâu Ulumi'd-Din, c. IV, s. 475.

(10) İbn el-Kayyim el-Cevziye, er-Rûh, s. 8.

ber Efendimiz'in, annesinin kabrini ziyaret edişyle ilgili rivayet ettiği hadisinde Peygamberimiz: **"Rabbimden onun (annemin) affını dilemek için izin istedim, bana izin verilmedi. Kabrini ziyaret etmek için izin istedim, (bunun için) bana izin verildi. Kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü bu (ziyaret), size ölümü hatırlatır."**(4)

Bir başka hadislerinde yasaklandıktan sonra izin verilen birkaç şeyin yanında kabir ziyaretini de sayan Peygamberimiz (S): **"Kim ziyaret etmek isterse, ziyaret etsin. Ancak orada (ziyaret esnasında) ziyaretle bağdaşmayan boş söz ve günah işlerden sakınsın."**(5) buyurmakta ve yapılan işin gayesine uygun olarak yapılmasına, beklenen faydanın elde edilebilmesi için gayesinden saptırılmamasına dikkat çekmektedir. Aynı hadisin değişik rivayetlerinde, kabir ziyaretinin insanlara sağladığı faydalar meyanında, ziyaretin kalbi yumuşatacağı ve gözü yaşartacağı da zikredilmektedir.(6)

Bu konuda İbn Mes'ud'dan rivayet edilen bir hadiste ise Rasûlullah (S), kabir ziyaretini önce yasaklamış olduğunu belirttikten ve: **"Onları ziyaret ediniz."** dedikten sonra, ziyarete izin verilmesinin hikmetini şöyle dile getiriyor: **"Çünkü o (kabir ziyareti) sizi dünyada zâhitleştirir (dünyaya aşırı bağlanmanızı ve değer vermemenizi sağlar) ve âhireti hatırlatır."**(7)

Gerek bu hadis-i şeriflerde zikredilen ziyaretçiye yönelik faydaları ve gerekse değişik haberlerde bildirilen ölüye yönelik faydalarından ötürü, İslâm'da kabir ziyareti, ziyaret edene mânevî mükâfat kazandıran bir fiil olmuştur. Nitekim dört mezhep imamı büyük müctehitlerin hepsi de kabir ziyaretinin mendup olduğunu belirtmişlerdir. Hanefî ve Mâlikîler perşembe,

cuma ve cumartesi günleri yapılan ziyaretin daha makbul olacağını söylerlerken, Hanbelîler ziyarette bütün günlerin eşit olduğunu, Şafi'îler de perşembe günü ikindi vaktiyle cumartesi günü, gün doğuncaya kadar geçen zaman içerisinde ziyaret etmenin daha iyi olduğuna kâil olmuşlardır ki, Mâlikîlerin tercih edilen görüşü de böyledir.(8)

Kabir ziyaretinin bu günlere ve bilhassa cuma gününe tahsisi, âlimlerden bazılarının mezkûr günlerde ölünün ziyaretçisini bilip tanıyacağına dair gelen haberlerin bulunuşu(9) ve cuma gününün diğer günlerden daha faziletli oluşundandır. O gün yapılacak dua ve hayırlı işlerin makbuliyeti ve iyi amellere verilecek sevap diğer günlerdekinden farklı olacaktır. Yoksa bu, ölünün, belirtilen gün ya da günler dışında ziyaretçisini bilip tanımadığı anlamına gelmez. Çünkü ölüler sadece cuma günlerinde değil, eğer azapta değiller ise her zaman ziyaretçilerinden haberdar olur, onları -tanıdıkları bir kişi ise- tanır ve selâmlarını alırlar.

Nitekim Peygamber Efendimiz (S), Bedir'de öldürülen müşriklerin gömüldüğü çukurun başına gelip onlara hitap etmiş ve ölünün kendisini kabre koyanların ayrılışlarında, gidenlerin ayak seslerini bile işittiğini haber vermiştir. Bunu biliyor ama biz onları duyamıyor, o âlemde olanları göremiyoruz. Biz duymasak bile, onlar duyduğu içindir ki, kabir ziyaretine vardığımızda, yahut kabirlerin yanından geçerken oradakilere selâm veriyor, dua ediyoruz. Allah Rasûlü'nün, kabristana varıldığında ölümlere selâm verilmesini emredişi ve kendisinin de bizzat her vardığında selâm veriş, kabirdekilerin cemadât, yani cansız varlıklar gibi olmadığına delildir. Zira cemadata hitap câiz olmadığına göre, bu hareket, ölünün kabrinde o âlemi idrak edecek bir hayatının varlığına ve hayattakilerin dua ve selâmını duyduğuna delildir. Kaldı ki, kabirdeki kişiye "ziyaret edilen" ziyarete varana da "ziyaretçi" denilmesi bile, onun ziyaretçisinden haberdar olduğuna delalet eder. Çünkü ziyaret edilen ziyaretçisini bilmezse buna "ziyaret" adı verilmez.(10)

Hız. Aişe validemiz, kendi odasına defnedilmiş olan Rasûl-i Ekrem (S) Efendimizi ve babası Hz. Ebû Bekr'i zaman zaman ziyaret ediyordu. Daha sonra onların yanına Hz. Ömer defnedilince, Hz. Aişe validemizin:

Resim 2; Türbeler ve mezarlıklar diyarı Eyüpsultan'dan bir kesit (Fotoğraf Kazım Zaim, Eyüp Belediye arşivinden)

"Biri kocam, biri de babamdı, ama Hz. Ömer yabancıdır." dediği ve bundan sonraki ziyaretlerinde örtünmeye daha çok dikkat ettiği rivayet edilir.⁽¹¹⁾ O büyük insan, Hz. Ömer'in kendisini bilip gördüğüne inanmasaydı, bu sözü söylemez ve aynen eskisi gibi ziyaretlerine devam ederdi herhalde. Onun bu hareketi de, ölünün ziyaretçisinden haberdar olduğuna delildir.

Kabirdeki ölünün ziyaretçisini bilmesi ve tanıyıp selâmını alması bizatihi mümkün işlerdendir. Konuyla ilgili, delil olabilecek haberler de mevcut olunca, bunu kabul ve tasdik etmek gerekir.⁽¹²⁾ Bu husustaki haberlerden bazılarında perşembe, cuma ve cumartesi günleri; bazılarında cuma günü ve cumartesi sabahı gün doğuncaya kadar bilir, dendiği halde, bazılarında da -böyle gün tahsisi yapılmaksızın- mutlak olarak bileceği haber verilmiştir ki, hadisler ve haberler, her ziyaretçi geldiğinde ziyaret edilenin, onları bilip sözlerini işittiğine ve selâmlarını alıp onlarla ünsiyet ettiğine delâlet etmektedir. Böyle olmasaydı Rasulullah (S), kabirdekilere selâm vermeyi meşru kılmazdı. Bu durum, umum ölümler için ayındır ve **ziyarete belli bir vakit şart değildir**. Hatta ziyareti belli günlere inhisar ettirmek, Rasulullah (S)'in adetine muhalif olacağından, bid'attır ve mekruhtur diyen âlimler de vardır.⁽¹³⁾ En iyisi, mümkün olan her zaman ziyaret edip, ziyaretten istifade etmek ve ölümlere de faydalı olmaktır.

B) Kabir Ziyaretinin Çeşitleri:

Kabir ziyaretlerini birkaç yönden çeşitlere ayırmak ve tasnif etmek mümkündür. Ziyaret edilenler yönünden, ziyaret edenlerin maksat ve gayeleri yönünden ve ziyaret şekli yönünden kabir ziyaretlerini sınıflandıracak olursak karşımıza şu tablo çıkar:

1- Ziyaret Edilenlere Göre Kabir Ziyaretinin Çeşitleri:

Kabir ziyaretleri, ziyaret edilenlere göre üçe ayrılır.

a) Akraba Kabirlerini Ziyaret:

En çok ziyaret edilen, anne, baba, kardeş ve evlatlar gibi yakın akrabaların kabirleridir. Çünkü insan, hayatta iken sevdiği ve ziyaret ettiği kişileri, ölümlerini müteakip hemen unutmaz. Hatta unutmağa çalışsa bile, unutamaz, onlarla olan münâsebetini devam

ettirmek ve onları devamlı yanında yaşıyor-muş gibi hissetmek ister. Özellikle anne, baba gibi kendisinin meydana gelmesine sebep olan ve kendisi için büyük emek sarfetmiş olan, daha doğrusu kendisi üzerinde pek çok hakkı bulunan büyüklerinin kabirini ziyaret etmek, onlara karşı minnet borcunu ödemiş olma hissini verir insana. En azından onların hatırasını yeniden canlandırır ki, ilk kabir ziyaretleri de böyle başlamış olup, ilk ziyaret edilen kabirler yakın akraba kabirleridir.

Peygamber Efendimiz'in hayatında da bunun örneğini açıkça görmekteyiz. O, kendisini dünyaya getiren ve küçük yaşta kaybettiği annesi Amine Hatun'un kabirini ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerinde affını dilemek ve dua etmek suretiyle annesine faydalı olmak istemişse de, annesi, iman etme şerefine nâil olamadığı ve mü'min olmayanlara dua etmek yasaklanmış olduğu için⁽¹⁴⁾ bu mümkün olmamıştır.

b) Akraba Olmayan Müslüman Kabirlerini Ziyaret:

Aslında kabir ve berzah âlemi, mâhiyeti-ni sadece Allah Tealâ'nın bildiği ve ancak dilediği kişilere bildirdiği, -ki Hz. Peygamber'e bunlardan bir kısmını bildirmiştir- insanın sırf akıl ve duyuları vasıtasıyla mahiyetini kavrayamaya-cağı melekût âleminde-dir. Allah Tealâ, Kur'an-ı Kerim'de mülk âlemine bu gözlerimizle bakıp kendi azametini görmemizi emrettiği gibi,⁽¹⁵⁾ melekût âlemi hakkında da ibretle tefekkür etmemizi, düşünmemizi emretmekte ve gördüklerinden ibret almayanları kınamaktadır.⁽¹⁶⁾ Bu emri umû-

(11) Seyyid Sâbık, el-Akâidu'l-İslâmiyye, s. 237.

(12) Harputî, Abdullatif, Tek-mile-i Tenkihu'l-Kelâm, s. 247, İst. 1332.

(13) Bkz. Şekerci, Osman, İslâm Terbiyesi, s. 381, İst. 1972.

(14) Bkz. Tevbe, 9/113.

(15) Bkz. Çâşiye, 88/17-20.

(16) Bkz. A'raf, 7/185.

Resim 3; Tarihi Eyüpsultan mezarlığından ve mezar taşlarından bir kesit; Tokmaktepe Mezarlığı (Fotoğraf Kazım Zaim, Eyüp Belediye arşivinden)

(17) el-Elbâni, Nasıruddin, Ahkâmü'l-Cenâiz, s. 187-188, Beyrut, 1969.

(18) Bkz. el-Cezîrî, a.g.e, c. I, s. 540; en-Nebhanî, Yusuf b. İsmail, Şevâhidü'l-Hakk, s. 75, Beyrut, 1973.

(19) Geniş bilgi için bkz. Muhammed Abdulvahhâb, Kitâbu't-Tevhîd, s. 24-25, (el-Câmi'u'l-Ferîd içinde); İbn Teymiyye, Kâidetün Celîle Fi't-Teves-sül ve'l-Vesîle, s. 18-19, Beyrut, 1390; Harputî, Tenkîhu'l-Ke-lâm, s. 148.

mileştirecek olursak kabir âleminde ve ölümden de ibret alınmasının emredilmiş olduğu ortaya çıkar. Yukarıda işaret edildiği gibi, hadis-i şeriflerde de kabir ziyaretinin ölümü ve âhireti hatırlatacağı haber verilmişti. İşte bu gaye ile, ölümü ve âhireti hatırlayıp ona göre hazırlık yapmak için, zaman zaman kabristana gidip akrabası olmayanların kabirlerini ziyaret etmek de mübahtır.

Hatta sırf ölümlerden ve ölümden ibret almak gayesiyle mü'min olmayanların kabirleri bile ziyaret edilebilir.⁽¹⁷⁾ Ancak mü'min olmayanların kabirlerini ziyaret etmek, sadece ziyaret edene fayda sağlar; ziyaret edilene bir şey kazandırmaz. Çünkü ziyaretçi mü'min, ona dua edemez, etse de faydası olmaz. Mü'min kabirlerini ziyarette ise fayda iki yönlüdür. Ziyaretçi, hem bu ziyareti sayesinde ölümü, kabri ve orada karşılaşacağı suâl, azap ve nimeti hatırlayıp, kalan ömrüne kabirini Cennet bahçelerinden bir bahçe haline getirecek şekilde yön verir; hem de ziyaret ettiği kabirde yatan mü'min kardeşine selâm verip dua ederek, okuyacağı âyet ve sûrelerin sevabını ona bağışlayarak faydalı olur. Çünkü mezardaki ölü, denize düşüp de başkalarından yardım dileyen kimse gibidir. Onun sevap alacak veya -eğer müstehak ise kendisini azaptan kurtaracak işleri yapma imkânı kalmamıştır. Artık faydalanacağı tek şey, ziyaretçilerinin ve mü'min kardeşlerinin edebilecekleri dua ve yaptıkları hayırlı amellerden bağışlayacakları sevaplardır.

c) Peygamberlerin, Sâlihlerin ve Velilerin Kabirlerini Ziyaret:

Bu türlü ziyaretler, ölüye faydalı olmak, yahut ölümden ibret almak gayesinden çok, ziyaret edilen büyük zâtın yardım ve şefaati istemek gayesiyle yapılır. Daha önceki ziyaretlerde gaye olan kabirdeki ölüye dua ederek faydalı olmak veya ibret alarak istifade etmek, çoğu kez türbe ve yatır ziyaretçilerinin aklından bile geçmez. Onlar, müşküllerinin halli ve başlarına gelen bela ve musibetlerin def'i için, ziyaret ettikleri türbe ya da yatırlardaki zevattan yardım umarlar ki, bu şekilde ölümlerden medet ummaya ve yardım dilemeye "teves-sül, istiğâse, istimdâd" gibi isimler verilmektedir.

2- Ziyaret Edenlerin Maksatlarına Göre Kabir Ziyaretinin Çeşitleri:

Kabir ziyaretleri, ziyaret edenlerin mak-

sat ve gayeleri yönünden de üç kısımda mü-talaa edilebilir.

a) Ölüye Faydalı Olmak İçin Yapılan Ziyaretler:

Mü'minlerin ve daha çok yakın akrabaların kabirleri bu gaye ile ziyaret edilir. Ziyaret esnasında kendilerine dua edilip, okunan Kur'an'ın, verilen sadakanın vb. sevabı bağışlanır. Aynı zamanda bu ziyaretler, ölümü ve kabri hatırlamaya vesile oldukları için, ziyaretçiye de fayda temin eder.

b) Diriye Faydalı Olmak İçin Yapılan Ziyaretler:

Bu da sırf ölümden ve ölümlerden ibret almak için yapılan kabir ziyaretleridir. Çünkü kabir ziyareti kalpleri yumuşatır, insanı ince ve derin düşüncelere sevkeder, dünyadan soğutup âhirete ısındırır. Kabirlerden ibret alan mü'min, hırs, tamah ve kin gibi kötü huyları kısmen veya tamamen terkeder. Kendisine kabirde ve âhirette faydası dokunacak iyi işlere yönelir. Hatta bu maksatla mü'min olmayanların kabirlerinin bile ziyaret edilebileceği belirtilmiştir ve bütün âlimler bu gaye ile kabirleri ziyaret etmenin müstehap olduğunda ittifak etmişlerdir. Müstehap ise yapana sevap kazandıran ve yapılması tavsiye edilen bir ameldir.

c) Ölüden Yardım ve Medet Ummak İçin Yapılan Ziyaretler:

Yukarıda ziyaret edilenlere göre yaptığımız tasnifin üçüncü maddesinde işaret edilen Eyüpsultan hazretleri gibi büyük zatların kabirleri, daha ziyade bu maksatla ziyaret edilmektedir ki, bu gaye ile kabirleri ziyaret etmenin câiz olup olmadığı hususu, İslâm âlimleri arasında çok uzun tartışmalara ve büyük ihtilâflara sebep olmuştur.

Müslüman âlimlerden bir kısmı, bu türlü ziyaretleri câiz ve sâlihlerin kabirlerini ziyaret için seferi, yolculuk yapmayı bile men-dup görürlerken,⁽¹⁸⁾ bazıları da böyle bir gaye ile kabirleri ziyaret etmenin câiz olmayacağını ve bu gaye ile sefere çıkmanın haram olduğunu belirterek, bu gaye ile kabirleri ziyaret edenleri çok sert bir dille eleştirmekte ve hatta küfür ve şirk ile itham etmektedirler.⁽¹⁹⁾

Aslında buradaki ihtilâfın kaynağı, te-

tevessülün câiz olup olmadığı hususudur. Tevessül, aracı, vesile kılmak manasına gelip, amel veya şahısların aracı olması bakımından ikiye ayrılır: Bir kimsenin dua esnasında, yaptığı iyi bir amelini zikrederek, bunu aracı kılarak Allah Tealâ'dan dilekte bulunabileceği hususunda ihtilaf yoktur. **Amelle tevessül ittifakla caizdir.**

Ancak **şahıslarla tevessül** etmenin câiz olup olmadığı hususu tartışma konusu olmuştur. Burada şahıslarla yapılan tevessül de birkaç kısma ayrılmaktadır: Birincisi, **şahsın bizzat duasını isteyerek**, dua etmesini sağlayarak yapılan tevessül. İkincisi, araya konulan **şahsın Allah katındaki makamı ve değeri ile yapılan tevessüldür** ki, bu da bu şekilde araya konan şahsın hayatta veya ölmüş olmasına göre iki kısma ayrılır.

Genelde tasavvuf erbabı, sağlığında olduğu gibi, ölümlerinden sonra da şeyhleri ve Allah'ın sâlih kulları ile Allah'a tevessül etmenin, onlar hürmetine duaların kabulünü istemenin câiz ve hatta iyi bir hareket olacağını savunmaktadırlar. Nitekim, hemen hemen bütün tarikatlarca makbul bir veli sayılan Ma'ruf Kerhî, (v. 200/816) rivayete göre müridi Seriyü's-Sakatî'ye (v.257/870) şöyle demiştir: "Allah'dan bir hacet dileyeceksen, bana yemin ederek, Ma'ruf'un hürmetine diye iste."⁽²⁰⁾ Bu tavsiyeleri sebebiyle olsa gerekir ki Bağdatlılar, Ma'ruf'un kabrinin her derde deva olduğuna inanmaktadırlar o devirlerde. Ölü arslandan diri tilki daha iyidir diyerek, ölümlerinden sonra, ölmüş olan şeyhler ile tevessüle fazla değer vermeyen mutasavvıflar da var ise de, genel kanaat, bazı kişilerin ölümden sonra da tasarrufta buldukları şeklindedir.

Zâhir ulemâsı denilen hadis, fıkıh ve kelâm âlimleri ile sefein (sahabe ve tabiinin) yolunda olduklarını beyan eden âlimler ise, sağ insanların duasını istemek şeklinde olan tevessülü ve bazı iyi amellerle yapılan tevessülü kabul etmişler, fakat ölmüş olan kişilerle Allah'a tevessül etmeyi câiz görmeyerek tenkid etmişlerdir. Hatta bu tenkidler bazan sert olmuş ve mutasavvıfların da kendilerine sert cevaplar vermelerine neden olmuştur. Karşılıklı tartışmalarla ifrat ve tefrite varan bu görüşlerin teferruatına inmenin zâid ve faydasız olacağı kanaatindeyiz. Onun için bu tartışmalara girmeyerek burada konuyu kısaca

özetlemek istiyoruz.

Bir mü'minin dua esnasında: "**Ya Rabbi, falan zâtın yüzü suyu hürme-tine duamı kabul eyle, hâcetimi yerine getir...**" demesi, dört mezhebe göre de hoş karşılanmamış, mekruh sayılmıştır. Hatta Hanbelîlerden bu şekilde tevessül etmenin haram olduğuna kâil olanlar da vardır. Burada bu hükmün verilisinde göz önünde bulundurulmuş hususlardan biri de, bu şekilde dua eden cahil kimselerin, dualarının kabul edilmesi halinde kendisiyle dua ettiği kişiye farkına varmadan meyletmesi ve isteklerini ondan istemeye başlamasıdır. Yani önceleri duada sadece vasıta olarak kabul edilen bu zatların zamanla vâsitalığının unutulmasıdır ki, Allah korusun, bu şekilde bir davranış insanı şirke bile götürebilir.⁽²¹⁾ Nitekim şirke düşen Nuh kavminin şirke düşmesi bu şekilde olmuştur. Onlar önceleri sadece sâlihlerin kabirleri başında durup dua ederlerken daha sonra -şeytanın da iğvasıyla- onların resimlerini yapmış ve Allah'ı unutup onlara tapmaya başlamışlardır.⁽²²⁾

Bazı âlimler bundan, Rasulullah (S) ile tevessülü istisna etmişler ve Hz. Peygamber'in Allah katındaki makamı ile Allah'a dua etmek ve ondan dileklerinin kabulünü istemenin güzel bir fiil olduğuna dikkat çekmişlerdir.⁽²³⁾ Osman b. Hanîf'den rivayet edilen şu olay da bu fikri desteklemektedir: Bir gün Peygamber (S)'e bir ama adam gelerek: "Ey Allah'ın Peygamberi, bana afiyet vermesi için Allah'a dua et." demiş. Rasulullah (S) kendisine: "Eğer istersen bu işi tehir et, o, âhiretin için daha efaldir. İstersen de dua ede-

(20) Kuşeyri, Abdulkerim, Terc. Süleyman Uludağ, Kuşeyri Risâlesi, s. 82, İst. 1978.

(21) Birgivi, Risâle Fi Ziyâreti'l-Kubûr, s. 247-248.

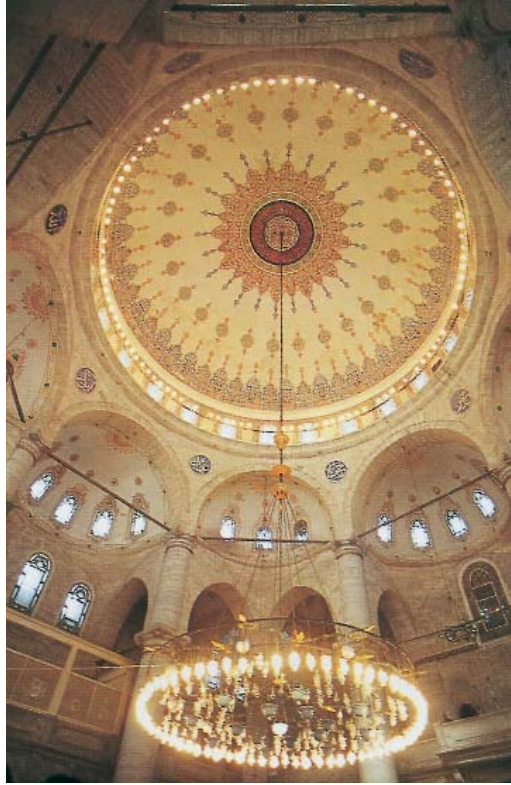
(22) İbn Teymiye, a.g.e, s. 17.

(23) Sübkî, a.g.e, s.133; bkz. Ahmed b. İbrahim b. İsâ, er-Redd Ala Şübehati'l-Müstağişin bi Ğayrillahi Teala, s. 563; en-Nebhâni, a.g.e, s. 75.

Resim 4; Eyüpsultan Türbesi'ni ziyaret (Asırlar Boyunca İstanbul s,117)

Resim 5; Eyüpsultan Camii Kubbesi (700. yıl'da İstanbul'daki Mimari Eserler, s. 75, İstanbul Valiliği, 2000)

yim." deyince, Adam: "Hayır, bilâkis bana dua et." diyor. Bunun üzerine Peygamber (S) ona abdest alıp iki rekât namaz kılmasını ve sonra şöyle dua etmesini emretmiştir: "**Allahım, sana rahmet peygamberi olan Nebin Muhammed ile yöneliyor ve senden istiyorum. Ya Muhammed, ben seninle Rabbime bu hacetimin kabul edilmesi ve bana şifa vermesi için teveccüh ediyorum. Allahım, bana şifa ver.**" Adam, söylenenleri yapıp bu duayı birkaç defa söyleyince gözleri açılmıştır.⁽²⁴⁾ Burada Peygamberin duasıyla değil de, bizzat Allah katındaki makamı ile tevessül vardır ki, zât ile tevessüle karşı çıkarlar, bu hadisi delil olarak kabul etmez, reddediler.⁽²⁵⁾

Sağ insanın duasını isteyerek, bizzat dua etmesini sağlamak suretiyle tevessül ise, ittifakla câizdir. Nitekim Peygamber Efendimiz (S) kendisinden dua etmesini isteyen bir çok kişiye bu şekilde dua etmiştir. Yine yağmur yağmayıp kıtlık olunca ashap, Rasulullah (S)'e gelip, yağmur için dua etmesini isterler, o da dua eder ve yağmur yağdı. Rasulullah (S) de Hz. Ömer'i umre için Medine-i Münevvere'den uğurlarken: "Ey kardeşim, bizi de duadan unutma." buyurarak onun duasını istemiştir.

Yine Hz. Ömer devrinde böyle bir ku-

raklık olmuş ve Hz. Ömer: "Allahım, daha önce sana Peygamberimiz (S) ile tevessül ediyorduk ve bize yağmur gönderiyordun. Şimdi de Peygamberimiz'in amcası ile sana tevessül ediyoruz, bize yağmur ver." diye Hz. Abbas ile tevessül ederek dua etmiş ve yağmur yağmıştır.⁽²⁶⁾ Buhârî'nin rivayetinden, bu tevessülün Hz. Abbas hayattayken duasını isteyerek değil de, bizzat kendisiyle olduğu anlaşılmaktadır. Ama zat ile tevessülü caiz görmeyenler, bunun Hz. Abbas'ın duasını istemek şeklinde olduğunu söylemektedirler.⁽²⁷⁾ Nitekim yağmur dualarında sâlih kişilerin beraber götürülmesi ve dua etmelerinin istenmesi âdet olmuştur.

Allah'ın isimleriyle, sıfatlarıyla ve iyi amellerle tevessül etmek ise, ittifakla câiz olan tevessüldür. Bir çok me'sur duada bu durum apaçık görüleceği gibi, bir mağarada mahsur kalan üç kişinin, Rasulullah (S) tarafından nakladilen hikâyeleri de sâlih amellerle tevessüle misâldir. Yağmurlu bir havada yağmurdan korunmak için mağaraya giren üç kişi, mağaranın ağzının yuvarlanan bir kaya parçası tarafından kapatılması sebebiyle içeride mahsur kalırlar ve her biri, daha önce yaptıkları iyi işleri zikrederek (vesile kılarak) Allah'a dua edip yalvarırlar. Bu duaları üzerine mağaranın kapısını tıkayan büyük taş parçası aralanır ve kurtulurlar.⁽²⁸⁾

Aslında bu konularda değişik fikirler ortaya koyan âlimlerin hepsinin, kendilerini haklı çıkaracak delilleri vardır ve her biri kendince haklıdır. Lâkin birinin bazı yönlerden haklı olması, diğerinin büsbütün haksız olduğuna delâlet etmez. Hatta onu, bu görüşünden ötürü dinden bile çıkararak müşriklikle vasıflandırmak mü'minlere fayda yerine zarar getirir. Bu derece muarız hale gelmiş olanları uzlaştırmak da pek güç olsa gerekir. Bu sebeple izlenecek insaflı yol, herkesin fikrine -İslâm'ın ana esaslarına muhalif olmamak şartıyla- saygı göstermek ve herkesi kendi fikriyle başbaşa bırakarak bu gibi görüş ayrılıklarından ötürü müslümanlar arasında bölünme ve düşmanlığın doğmasını yanlış olduğunu beyan etmektir.

Tevessül meselesinde titizlik gösterenlerin endişesi, tevhid inancından sapılıp şirke düşülmesidir. Onlar bu endişeyle tevessülü câiz görmemişlerdir. Ancak uygulamada her

(24) İbn Mâce, İkâme, 189; c. I, s. 441; Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. IV, s. 138.

(25) Bkz. Abdullah b. Muhammed b. Abdulvehhâb, el-Kelîmetü'n-Nâfi'a, s. 322 (el-Câmi'u'l-Ferid içinde).

(26) Buhârî, Sahih, İstiskâ, 3, c. II, s. 16.

(27) İbn Teymiye, ez-Ziyâret, s. 435 (el-Câmi'u'l-Ferid içinde).

(28) Buhârî, Edeb, 5, c. VIII, s. 69-70; Enbiyâ, 53, c. IV, s. 147-148; Müslim, Zikir, 27, c. IV, s. 2099; Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. III, s. 142-143.

tevessül edenin şirk koştığı iddia edilemez. Usul ve adabına uygun olarak tevessül eden herkese, "sen şirk koştun, haram işledin vb." denemez. Nitekim tevessülü câiz görenler, her tevessül edenin şirk koşmadığını görerek bu hükmü vermişlerdir ki, usulüne uygun olarak yapılan tevessülün câiz olmaması için hiçbir sebep yoktur.

Ancak bugün müslümanlar arasında ve bilhassa ülkemizde, ne mutasav-vıfların, ne de diğer âlimlerin câiz görmesi mümkün olmayan mezar yapma ve kabir ziyaret etme şekilleri de mevcuttur. Asıl mesele şeriate uymayan, Rasûlullah (S)'in izniyle çelişen bu tür bid'at ve yanlışların ıslahıdır, düzeltilmesidir.

3- Ziyaret Şekline Göre Kabir Ziyaretinin Çeşitleri:

Ziyaret şekli yönünden kabir ziyaretlerini iki kısma ayırabiliriz.

a) Hak Ziyaret veya Şer'î Ziyaret:

Bu tür ziyaretler, içerisine bid'at ve hurafeler karıştırılmaksızın, Rasûlullah (S) ve ashâbı nasıl ziyaret etmişlerse o şekilde yapılan ziyaretlerdir.

Onlar kabirleri, ibâdet niyetiyle değil de, ölüye ve diriye yönelik faydalarından ötürü ziyaret ediyorlardı. Daha önce de işaret edildiği gibi, ziyaretin ölüye yönelik faydası, ona dua edip affını dilemek; diriye yönelik faydası da ibret alıp, bir gün kendisinin de oradaki ölü gibi olacağını düşünerek ona göre hareket etmektir. Mezarlıktaki manzaradan ibret alıp düşünceye dalan kişi, kabir ziyaretinden faydalanmış demektir. Onun, kabirdekilerin ilâhî azaptan kurtulup rahmete kavuşmaları için yaptığı duadan da ölümler istifade ederler. Zaten bu iki faydasından ötürü Peygamber (S) kabir ziyaretine müsaade etmiş ve bunu tavsiye etmiştir.

Şunu da belirtelim ki, mü'min kişi ziyaretine vardığı her müslüman için dua edebilir. Kabirde yatanın veli olması, şeyh olması vb. duaya ihtiyacı olmadığı manâsına gelmez. Çünkü dua, sadece günahkârlara fayda veren bir fiil değildir. Dua, günahı olmayanların da Allah katındaki makamlarının yükselme-sine sebeptir. Ziyaretçi onlara dua eder, bu insanların dünya hayatlarını düşünür, o andaki halleri ile mukayese eder; acaba ne soruldu kabirde, nasıl cevap verdi, diye te-

fekküre dalar. Yanında durduğu kabrin cennet bahçelerin-den bir bahçe mi yoksa Cehennem çukurlarından bir çukur mu olduğunu düşünür. Arkasından kendini, hayalen o kabre koyar ve kendi halini düşünür. İşte kabirler bu duygu ve düşünceyle, ileride açıklayacağımız âdâbı üzere ziyaret edilirse, sünnete uygun şer'î bir ziyaret yapılmış olur.

b) Batıl Ziyaret veya Bid'î Ziyaret:

Peygamber Efendimiz (S) tarafından açıklanan ve bizzat tatbik edilerek öğretilen ziyaret şekline uymayan tüm ziyaretler, hak olmayan, içine bid'at karışmış olan batıl ziyaretlerdir.

Kabirleri, orada namaz kılmak için, veya kurban kesmek için ziyaret etmek, ziyaret esnasında mezarın taşını, toprağını öpüp, kâbeyi tavaf eder gibi etrafında dolaşmak, mezar ve türbelerin sağına, soluna, yahut üstüne mumlar yakıp çaput bağlamak, mezardan dualarının kabulünü ve ihtiyaçlarının giderilmesini istemek ve buna benzer, günümüz ziyaretçileri tarafından ziyaret esnasında yapılan pek çok hareketleri yapmak, batıl ziyaretin özelliklerindedir. Çünkü bu hareketlerin hiçbiri Hz. Peygamber ve ashâbı tarafından hoş karşılanmamış ve yapılmamıştır.

Onların ziyaret ettiği kişiler arasında da sâlihler, veliler, siddîklar ve şehitler vardı. Onlar bu kişilerin kabirini ziyarete mahsus olmak üzere meşru olan ziyarete hiçbir şey ilave etmemişken, zamanımız insanlarına ne oluyor da günümüzdeki birtakım debdebe

Resim 6; İstanbul muhasara, kuşatma, Fethinin cereyan ettiği surlar ve sur dibinde yer alan sahab kabirleri, (Fotoğraf Kazım Zaim, Eyüp Belediye arşivinden)

(29) Bkz. Nesai, Sünen, Cenâiz, 100, c. IV, s. 89.

(30) Tirmizî, Cenâiz, 60, c. II, s. 259; Ebu Davud, Cenâiz, 78, c. III, s. 218; Nesai, Cenâiz, 104, c. IV, s. 94-95; İbn Mace, Cenâiz, 49, c. I, s. 502; Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. I, s. 229, c. II, s. 356, c. III, s. 442-443.

(31) el-Cezirî, a.g.e, c. I, s. 540.

(32) Bkz. İbn Teymiye, ez-Ziyâret, s. 467-468.

(33) el-Cezirî, a.g.e, c. I, s. 540; Seyyid Sâbık, Fikhu's-Sünne, c. I, s. 566.

(34) Tahtavî, Haşiye Ala Mera-ki'l-Felah, s. 513.

ve ihtişamlı türbeleri ziyaret ederlerken kendilerinden bazı şeyler uydurarak, meşru olan bir fiili yapıyoruz diyerek, gayri meşru hareketlerde bulunuyorlar. Tâbir câizse, kaç yaparken göz çıkarıyorlar. Yani onlar, bu dini Rasulullah (S) ve ashabından daha iyi mi biliyorlar? Yoksa bugün ziyaret edilen kabirlerdeki, ümmetin yıldızları mesâbesindeki sahâbilerden daha mı şerefli ve üstün?

Unutmamak gerekir ki, türbe ve mezarları ziyaret edilenler, hiçbir zaman ziyaretlerine gelen câhil ziyaretçilerinin yaptıkları bu gayri meşru hareketlere razı olmazlar. Çünkü Allah'ın veli kulları, Rasulullah (S)'e uyarak o makama ermişlerdir ve hiçbir zaman kötülüğün yapılmasına, şeriate uygun olmayan bir fiilin işlenmesine rıza göstermezler. Rasulullah (S) ise, kabir ziyaretine izin veren hadislerinde, ziyaret esnasında bu fiille bağdaşmayan faydasız söz ve hareketlerden sakınılmasını emretmiştir.⁽²⁹⁾

Öyleyse insanların bu câhillikleri ve câhilliklerinden ötürü çoğu kez gördüğü bir fiili, -İslâm'da olup olmadığına bakmadan- aynen taklit etmesi sonucu yayılan yanlış hareketleri karşısında yapılacak iş; onların bu hareketlerinin İslâm'ın ruhuna uymadığını, ziyaretlerinin sevap umanlara belki de günah kazandırdığını anlatarak, yapılan ziyaretin İslâmî olması için nasıl davranılması gerektiğini öğretmektir.

Burada kadınların kabir ziyaretindeki durumlarına işaret ettikten sonra, İslâmî bir ziyaretin nasıl olması gerektiğini anlatmağa çalışacak ve mü'minleri sakındırmak için ka-

bir ziyaretlerinde yapılan yanlışlara dikkat çekeceğiz.

B) Kabir Ziyaretinde Kadınların Durumu:

Kabir ziyaretine izin veren hadisle, erkeklerin ziyaretine izin verildiğinde ve kabir ziyaretlerinin erkeklere müstehap olduğunda müttefik olan âlimler, bu izne kadınların da dahil olup olmadıkları hususunda ihtilaf etmişlerdir. Çünkü Peygamber Efendimiz'den kabir ziyaretine izin veren, faydasını belirtip teşvik eden sahih hadisler yanında, onun kabirlerin aşırı kadın ziyaretçilerini lânetlediği de rivayet edilmiştir.⁽³⁰⁾

Hanbelî ve Şafi'îler, gerek kabir ziyaretine izin veren hadiste, Arapça'da erkekler için kullanılan kelimelerin kullanılmış olması ve gerekse kabirlerin aşırı kadın ziyaretçilerinin Hz. Peygamber (S) tarafından lânetlendiğini bildiren bu habere ve kadınların bazı mahzurlardan ötürü cenâze taşımaları ve cenâzeyle birlikte gitmelerinin mekruh olduğunu bildiren haberlere binâen, aynı mahzurların kabir ziyaretlerinde de söz konusu olduğunu belirterek, kadınların kabir ziyaretine gitmeleri **mekruhtur** demişlerdir. Bu kerâhet hükmü genç, ihtiyar her kadına şâmindir. Aynı âlimler, eğer kadınların kabir ziyaretine gitmelerinde fitne çıkacağı, yahut şer'an haram olan bir fiilin işleneceği biliniyorsa, bu taktirde kadınların kabir ziyareti haramdır, demişlerdir.⁽³¹⁾ Bazı âlimler de, kabirlerin aşırı ziyaretçilerinin lânetlendiğini bildiren habere binâen kabir ziyaretinin kadınlara -fitne korkusu olsun, olmasın- mutlak olarak **haram** olduğuna kâil olmuşlardır.⁽³²⁾

Hanefiler, Mâlikîler ve âlimlerin çoğunluğuna göre ise, kabir ziyaretine izin veren hadis, tağlib yoluyla (fazla olan cinsin zikredilmesiyle, azı da o hükümde aynı kabul ederek) kadınlara da şâmindir ve erkeklere olduğu gibi, kadınlara da ziyaret ruhsatı vardır.⁽³³⁾ Onlara da kabirleri ziyaret etmek **menduptur**.⁽³⁴⁾ Çünkü kabir ziyareti, kabirlerden ibret almak, âhireti hatırlamak ve ölüye dua etmek gibi faydalarından ötürü mendup kılınmıştır. Bütün bunlar, erkek ve kadınlar için müşterek olan şeylerdir. Erkekler, kabirlerden ibret almaya kadınlardan daha çok muhtaçtır, denilebilir mi? Elbette hayır. Öyleyse, şeriate uygun olmak ve fitne korkusundan, günah ve yasak olan fiillerin işlen-

Resim 7; Her biri birer sanat abidesi olan mezar taşlarının yer aldığı tarihî Eyüpsultan Mezarlığı'ndan kesitler (Fotoğraf Kazım Zaim, Eyüp Belediye arşivinden)

mesinden uzak olarak yapılması şartıyla, kadınların kabirleri ziyaret etmelerinde hiçbir mahzur olmasa gerekir. Kaldı ki bu gibi mahzurların söz konusu olması halinde, yani kabirlere hüznüleri arttırmak, orada feryad ü figân ederek ölüye eziyet etmek, belli günlerde kabir başında toplanıp ziyafet vermek vb. gibi şer'î edebe muhalif olan fiillerin meydana gelmesi halinde, kadınların ziyaretlerini câiz gören Hanefî ve Mâlikîler bile, böyle bir ziyaretin câiz değil, haram olduğunu belirtmişlerdir.⁽³⁵⁾

Hz. Aişe vâlidemiz: "**Rasulullah kabir ziyaretine ruhsat (izin) verdi.**"⁽³⁶⁾ buyurmuştur. Aynı zamanda ashâbın ileri gelen fıkıh âlimlerinden birisi olan Hz. Aişe, bu sözünde kadınları ayırmayıp ruhsatı umuma teşmil etmiştir. Bundan, bu izne kadınların da dahil olduğu anlaşılır. Aksi halde bu hükmün, sırf erkeklere mahsus olduğu belirtilirdi. Yine Hz. Aişe vâlidemizin bizzat kardeşi Abdurrahman⁽³⁷⁾ ile Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in kabirlerini ziyaret ettiği de kabir ziyaretine kadınların izinli olduğuna delildir.

Öte yandan Hz. Peygamber'in, kabir başında ölen çocuğuna ağlayan bir kadına rastlayıp da ona sabır tavsiye ettiği, daha sonra kadının, kendisine sabır tavsiye edenin Hz. Peygamber (S) olduğunu öğrenince, gelip özür dilemesi esnasında, ona tekrar musibete karşı sabretmesini tavsiye etmesi de kabir ziyaretinin kadınlara yasak olmadığına delâlet eder. Çünkü Hz. Peygamber, kadının, çocuğunun kabrini ziyaret ettiğini yardırgamamış kabrin yanında ağlamasını yadırgamıştır. Şayet ziyaret etmesi de yasak olsaydı şüphesiz onu da hatırlatırdı. Kaldı ki, bazı âlimlere göre kabir ziyaretine izin veren hadis, kabirleri ziyaret eden kadınları Rasulullah'ın lânetlemesinden daha sonradır ve onu neshetmiştir.⁽³⁸⁾ Böyle olmasa bile, lânetleme, mübâlağa sigasıyla "zevvarât" diye ifade edildiğine göre, bundan, kendi işlerini ihmal edecek kadar aşırı olmayan ve aşırı hareketlerden uzak olan ziyaretlere izin verilmiş olduğu anlaşılır.⁽³⁹⁾

Bazı âlimler, kadınların genellikle sabrı az, sızlanmaları çok olması ve bilhassa genç olanların toplum içine çıkmalarından doğabilecek mahzurlar dolayısıyla şöyle demişlerdir: "Ziyaret, erkeklere mendup, genç kadınlara haram, ihtiyar kadınlara câizdir."⁽⁴⁰⁾

Bize göre doğrusu, ziyaretin genç ihtiyar bütün kadınlara müstehap oluşudur. Ama adâp ve erkânı üzere ziyaret etmek, yasak olan fiilleri yapmamak ve ne yaptıklarının farkında olmaları şartıyla. Aksi halde: "Def-i mefâsid, celb-i menâfi'den evlâdir."⁽⁴¹⁾ kaidesince, sebep olacakları zarardan ötürü ziyaretten elde edecekleri faydanın terki gerekir ve kendilerine ziyaret yasaklanır.

Dinimizde meşru olan ziyaretin, ziyaretçilere öğretilmesi ve dinin emrettiği, Hz. Peygamber ve ashâbının yaptığı şekilde ziyaret etmelerini sağlamak şarttır. Aksi halde meşru bir işe, bir çok meşru olmayan hareket karıştırılacak, bir mendup fiil yapılırken, bir çok mekruh ve haram işlenecekse, bunun fayda yerine zarar getireceği apaçıktır.

Günümüzde kadınların kabir ziyaretlerini de böyle değerlendirmeli ve ona göre hükmetmeliyiz. Bir yapılabilecek, bir de -az sonra izah etmeye çalışacağımız- ziyaret adabına ve yanlış hareketlere bakalım. Vereceğimiz hüküm ona göre olsun.

C) Kabir Ziyaretinin Adabı:

Kabir ziyaretinin adabından kastımız ziyaretin nasıl yapılacağıdır. Yani ziyaretçi, ziyaret etmek üzere bir kabre yahut kabristana vardığı zaman nasıl davranacaktır? Nelere dikkat edecektir? Neleri yapacak ve hangi hareketleri yapmaktan sakınacaktır?

Buna göre kabir ziyaretinin âdabını, ziyaretçinin yapması gereken şeyler ile yapmaması gereken, yani yapması yasak olan işler ve yapılan yanlışlar diye iki kısımda ele alabiliriz.

1- Ziyaretçinin Yapması Gereken Şeyler:

a) Ölüye Selam Vermek ve Dua Etmek:

Bir kabre rastlayan, yahut ziyaret için mezarlığa varan kimsenin ilk yapacağı iş, oradaki ölülere selâm vermektir. Çünkü onlar bize göre, dünya kanun ve ölçüleriyle değerlendirdiği-

(35) el-Ceziri, a.g.e, c. I, s. 540.

(36) İbn Mâce, Sünen, Cenâiz, 47, c. I, s. 500.

(37) Tirmizî, Sünen, Cenâiz, 61, c. II, s. 241 (Tercemede).

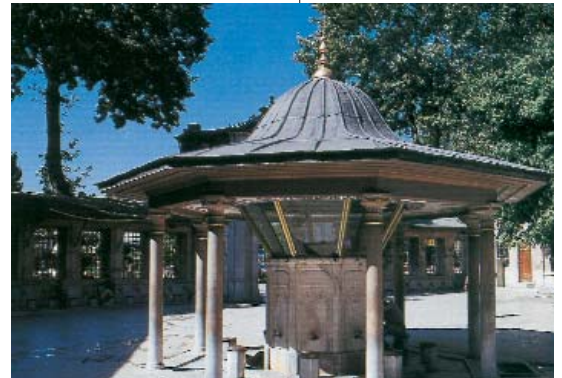
(38) Mollamehmetoğlu, O. Zeki, Sünen-i Tirmizî Terceme ve Şerhi, c.II, s.239, İst.1972.

(39) Bkz. Mollamehmetoğlu, O. Zeki, a.g.e, c. II, s. 239; el-Elbâni, Ahkâmü'l-Cenâiz, s. 180-187.

(40) Hasan el-Idvî, Meşariku'l-Envar, s.111, M. Kesteliyye, 1277 h.

(41) Mecelle'nin 30. genel kaidesi, bkz. Öztürk, Osman, Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle, s. 160, İst. 1973.

Resim 8: Eyüpsultan Camii meşrutası içinde yer alan tarihi şadırvan (700. yıl'da İstanbul'daki Mimari Eserler, s. 75, İstanbul Valiliği,2000)

(42) Müslim, Cenâiz, 35, c. II, s. 671; İbn Mâce, Sünen, Cenâiz, 36, c. I, s. 494.

(43) Nesâî, Sünen, Cenâiz, 103, c. IV, s. 94.

(44) Müslim, Cenâiz, 35, c. II, s. 669-670; Nesâî, Cenâiz, 103, c. IV, s. 93; Ayrıca bkz. A. b. Hanbel, Müsned, c. IV, s. 76, 111; İbn Mâce, Cenâiz, 36, c. I, s. 493.

(45) Müslim, Cenâiz, 35, c. II, s. 669; Nesâî, Cenâiz, 103, c. IV, s. 94.

(46) Tirmizî, Sünen, Cenâiz, 59, c. II, s. 258.

(47) Abdullah Siracuddin, el-İman bi Avalimî'l-Ahireti ve Mevakifihâ, s. 84, Halep, 1977.

mizde ölüdürler. Gerçekte ise, berzah hayatını yaşa-maktadırlar. Bu itibarla gelen ziyaretçilerden haberdar olup, verdiği selâmı alır, yapacağı duadan istifade ederler. Nitekim Peygamber Efendimizin, kabre varınca yapılacak dua ve verilecek selâmı öğrettikleri hadislerinde onların gelen ziyaretçiden haberdar olduklarına apaçık deliller vardır.

Süleyman b. Büreyde'nin babasından rivayet ettiği bir haberde Rasulullah (S)'in, ashabına, kabristana vardıklarında şöyle demelerini öğrettiği bildiril-mektedir: "**Selâm size ey gerçek dünyanın mü'min ve müslüman sâkinleri. İnşallah biz de yakında size katılacağız. Allah'dan size ve bize âfiyetler vermesini dilerim.**"⁽⁴²⁾ Nesâî de aynı rividen bu hadis-i şerifi: "**Siz önümüzden gidenler, biz de arkanızdan gelecek olanlarız.**" lafızıyla birlikte nakletmektedir.⁽⁴³⁾ Rasulullah'ın, bu hadisinde ölümlere âfiyet dileyişi onların hayat ve idrakleri olduğunu gösterir. Çünkü âfiyet, "tam sihhât" anlamında olup, burada onların azaptan kurtulup nimet ve rahatlık içinde olmaları demektir ki, nimet ve rahat ancak idrak sahibi olanlar için söz konusudur.

Hız. Aişe vâlidemizden gelen bir haberde ise bu şekilde selâm verip dua etmenin Hz. Peygamber'e Cenab-ı Hakk tarafından emredildiği açıkça ifade edilmektedir. Hz. Aişe, Rasulullah'ın kendisiyle kaldığı bir gece kalıp sessizce Baki' Mezarlığı'na doğru gittiğini, kendisinin de onu takip ettiğini söylüyor. Geriye dönünce nereye gittiğini sorduğunda Hz. Peygamber (S), Cebrâil'in gelip: "Rabbin Baki' mezarlığına gitmeni ve oradakiler için istiğfar etmeni sana emrediyor." dediğini; kendisinin: "Nasıl diyeyim?" sorusuna karşılık da yukarıdaki duayı öğrettiğini söylediğini haber veriyor.⁽⁴⁴⁾

Hız. Aişe, daha sonraki gecelerde de, Rasulullah'ın kendi yanında kaldığı zaman, gecenin sonunda Medine-i Münevvere'deki Baki' Mezarlığı'na çıkıp şöyle dediğini haber veriyor: "**Selâm size ey mü'min kavimler yurdunun sakinleri! Yarın vaki olacak diye va'dolunageldiğiniz şey sizlere gelmiş-tir. Sizler, ölüm ile yeniden dirilme arasındaki müddette bekliyorsunuz. Biz de inşaallah size kavuşacağız. Ey Allah'ım! Baki'u'l-Garkad ahalisine mağfiret eyle.**"⁽⁴⁵⁾

İbn Abbas da Rasulullah'ın Medine me-

zarlığına uğrayıp yüzünü mezarlara dönerek şöyle dediğini haber vermektedir: "**Allah'ın selâmı üzerinize olsun ey kabristan ahalisi. Allah sizi de, bizi de affettsin. Siz önden gidenler-siniz, biz de ardınızdan geleceğiz (sizi takip edeceğiz.)**"⁽⁴⁶⁾

Bütün bu hadisler, kabristana varan kimse- nin ilk olarak oradakilere selâm verip dua etmesi gerektiğini gösteriyor. Nitekim Rasulullah (S) ve ashabı öyle yaparlardı. İbn Abbas'dan rivayet edilen haberden de anlaşılacağı üzere, gerek selâm verirken ve gerekse ölümlere dua ederken, yüzlerini mezara doğru çevirirlerdi. Hatta bu esnada dua ve selâmı müteakip kabirleri çiğnemeksizin ve üzerlerine oturmaksızın, bir miktar ziyaret edilen mezarın yanında oturmak da tavsiye edilmiştir. Çünkü böylece kabirdeki mü'min, gelen mü'min kardeşiyle yalnızlığını gidermek isteyecek ve sevinecektir.⁽⁴⁷⁾

Peygamber Efendimiz'in saadet asrında kabirler bu şekilde ziyaret edilir, ölüye selâm verilip yine ölü ve diriler için dua edilirdi. Ziyaretçilerin gayesi, ölümlerin affına vesile olmak ve onlardan ibret almaktı. O devirde herhangi bir kabrin yanına, bilhassa kendisi için dua etmek üzere kimse varmazdı herhalde. Çünkü kâinatın efendisi, âlemlere rahmet için gönderilmiş olan Muhammed Mustafa (S) aralarındaydı ve böyle bir şeye ihtiyacı olan ona varıp kendisi için, kendi müşkilinin halli için dua etmesini istiyor, o da gerekeni yapıyordu.

Onun Cennet'teki makamına göç etmesinden sonra müslümanların, böyle duasına müracaat edecekleri ve duasının mutlaka kabul olacağına inandıkları tek merci kalmadığı için, bazı mü'minler Hz. Peygamber'in kabrine vararak orada onun şefaatinin ve dualarının kabulüne vesile olmasını istemeye başlarlar. Onun kabrine varamayan, ondan uzakta yaşayanlar da gayet samimi duygularla, yine dualarının kabulü için Rasulullah (S)'in yolundan ve izinden gitmekle ün salmış olan, Allah'ın veli kulları olduklarına inandıkları bazı kimselerin kabirlerine varmışlardır.

Bunun neticesinde de kabir yanında yapılan dua câiz midir, değil midir? Nerede yapılan dualar daha makbuldür? Kabir yanında ölü için ve kendisi için dua edilirken

nasıl davranılacak? vb. pek çok soru ve problem ortaya çıkmış ve münakaşa edilmiştir.

Bir kısım alimler, âmeller niyetlere göre- dir kaidesine, bu insanların niyetlerinin hâ- lisliğine ve imanlarının sağlamlığına baka- rak, böyle sağlam bir iman ile kabir yanında dua etmenin bir mahzuru olmadığını, hatta böylece dualarının kabulüne inandığı ve da- ha içten Allah'a yalvardığı için, bunun iste- nen bir hareket olduğunu belirtirlerken, ba- zıları da, bu insanların dış görünüşüyle veya bazı câhillerin yaptıklarıyla delil getirerek, kabir yanında ziyaretçinin kendisi için dua etmesinin asla câiz olmayacağını, hatta böyle bir davranışta bulunanların iman dairesin- den bile çıkacaklarını, küfür ve şirke vara- cıklarını; çünkü ancak müşriklerin böyle yaptıklarını söylemektedirler.⁽⁴⁸⁾

Unutmamak gerekir ki, kabir başında dua eden bir müşrik, isteğini Allah'a şirk koştugu kişi veya şeyden istediği halde, mü'min Allah'dan istemektedir. İsteddiği şeyi Allah'dan istedikten ve ölünün aracılığını fa- lan düşünmedikten sonra, ölünün yanında, mezarın yanında dua etmek ile bir başka yerde dua etmek arasında manâ itibarıyla ne fark var? Üstelik yukarıda naklettiğimiz ha- dis-i şeriflerde Rasulullah (S), kabristana var- dığında hem ölüler ve hem de diriler için dua etmiyor muydu? Bu duayı kısa yapmak- la uzun yapmak arasında fark olmasa gere- kir. Yeter ki ziyaretçi yaptığı işin manâsını idrak etmiş ve adabını kavramış olsun.

Yine fukaha, Rasulullah (S) öyle yaptığı için, kabir ziyareti esnasında ayakta dua et- menin sünnet olduğunu söylemişler⁽⁴⁹⁾ ve şeklen de olsa başkalarına benzememek ve kuşku uyandırmamak için, ölüye selâm ve- rip, ölü için dua ettikten sonra, kendi nefsi için dua ederken kibleye yönelmenin daha iyi olacağını belirtmişlerdir. Bundan, sadece Rasulullah (S) müstesnadır, onun ziyaretin- de ziyaretçi kendisi için dua ederken de kib- leye yönelmeyebilir.

İnsanın hayatında bizzat yaptığı veya se- bep olduğu iyi işlerin, ölümünden sonra kendisine fayda sağlayacağına ittifak eden islâm alimleri, ölümünden sonra geride ka- lanların kendisi için yapacakları iyi işlerin sevabının ulaşip ulaşmayacağı, yahut hangi- sinin ulaşip hangisinin ulaşmayacağı husu- sunda farklı görüşlere sahip olmuşlardır.

Mu'tezile Mezhebi mensupları, dua ve sadaka da dahil, ölüye dirilerin yaptıkları hiç bir şeyin fayda vermeyeceğini savunurlar- ken,⁽⁵⁰⁾ Ehl-i Sünnet alimlerinin hepsi, her ne kadar hangi amelin fayda verip, hangisinin fayda vermeyeceğinde ihtilaf etmişlerse de, ölüye başkalarının yapacağı amellerin fayda vereceği hususunda ittifak etmişlerdir. Çün- kü bu konuda, bazı amel ve iyiliklerin fayda vereceğine dair, apaçık âyet ve hadisler var- dır. Meselâ dua ve istiğfarın faydalı olacağı- na şu ayet-i kerime delalet etmektedir: "**On- lardan, sonra gelenler şöyle derler: Ey Rab- bimiz, bizi ve bizden önce imanla geçmiş olan kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde iman edenlere karşı bir kin bırakma.**"⁽⁵¹⁾ Burada Cenab-ı Hakk, daha önce iman edip de göçmüş olan kardeşleri için istiğfar eden, bağışlanmalarını dileyen mü'minleri övmüş- tür. Eğer istiğfarın ölümlere bir faydası olma- saydı, Allah Tealâ, ayetinde ölmüş kimselere istiğfar edenleri övmezdi.

Zaten cenaze namazı da ölüye dua et- mek, onun affını dilemek içindir. Nitekim Rasulullah (S): "**Ölüye namaz kıldığınız za- man ona gönülden dua edin.**"⁽⁵²⁾ buyurmuş ve kendisi de kıldığı cenaze namazlarında ölü için dua etmiştir. Şayet bu namaz ve du- anın ölüye bir faydası olmasaydı, Rasulullah (S) bunu ne kendisi yapar, ne de başkalarına emrederdi.

Ancak kendisi için dua edilen kimsenin mü'min olması şarttır. Zira imanı olmayanla- ra öldükten sonra hiçbir şey fayda vermez, onlar için dua etmek de meşru değildir.

İmanı olanlara dua ve istiğfarın fayda vereceğine ise, yukarıda zikrettiğimiz ayet ve hadisler delalet ettiği gibi, bu hususta da- ha pek çok nakli delil vardır: Bunlardan biri de, Hz. Peygamber'in, cenazeyi defnetme işi bitince ashabına: "**Kardeşiniz için istiğfar ediniz ve ona tesbit (so- rulara kolay cevap ver- mesini) isteyiniz. Çün- kü o şu anda sorguya çekilmektedir.**"⁽⁵³⁾ bu- yurmasıdır. Bu hadis, di- rinin duasının ölüye fay- da vereceğine delildir. Zira fayda vermeyecek olsaydı Rasulullah (S) bunu emretmezdi.

(48) Geniş bilgi için bkz. İbn Teymiye, Kaidetün Celile, s. 44, 68-69; İbn Teymiye, ez-Ziyaret, s. 428-429; Birgivi, R. fi Ziyare- ti'l-Kubûr, s. 240-241; Abdulaziz b. Abdullah b. Baz, et-Tahkik ve'l-İzah... s. 118-119, Medine, 1395; Abdullah b. Muhammed b. Abdulvehhâb, a.g.e, s. 310; Sübki, Şifau's-Sikam; en-Neb- hanî, Şevâhidu'l-Hakk

(49) Tahtâvî, a.g.e, s. 513.

(50) Aliyyu'l-Karî, Ş. Fikhi'l-Ek- ber, s. 116, Mısır, 1323; İbnü'l- Kayyim, er-Rûh, s. 117.

(51) Haşr, 59/10.

(52) Ebu Davud, Sünen, Cenaiz, 59, c. III, s. 210.

(53) Ebu Davud, Cenaiz, 72, c. III, s. 215; S. Selam, c. I, s. 202.

Resim 9; Eyüpsultan Türbesi Hacet Penceresinden detay (700. yıl'da İstanbul'daki Mimarı Eserler, s. 93, İstanbul Valiliği, 2000)

(54) İbn Mace, Sünen, Edeb, I, c. II, s. 1207; A. b. Hanbel, Müsned, c. II, s. 509.

(55) Eş'arî, Ebu'l-Hasen, Makalatu'l-İslamiyyîn, s. 282.

(56) Aliyyu'l-Karî, a.g.e, s.117.

(57) Buharî, Cenaiz, 94, c. II, s. 106; Müslim, Zekat, 15, c. II, s. 696.

(58) Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. II, s. 371.

(59) Necm, 53/39.

(60) Bkz. el-Elbanî, Ahkamul-Cenaiz, s. 173-174 dn.

(61) Seyyid Sabık, a.g.e, a. I, s. 568.

(62) S. Sabık, a.g.e, c.I, s.569; Mahmud b. A. b. Mes'ud, Kallayid fi Şerhi'l-Akaid, v.453a

(63) Seyyid Sabık a.g.e, c. I, s. 569; Abdullah Siracuddin, a.g.e, s. 88.

Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir başka hadisinde ise Rasulullah şöyle buyuruyor: **"Allah Tealâ, salih kulunun Cennetteki derecesini yükseltir. Bunun üzerine o: Ya Rabbi bu (yükselme) nereden (ne sebebiyle) dir? diye sorar. Allah ona şöyle der: Öğlunun senin için yaptığı istiğfar sebebiyledir."**(54) Burada da dua ve istiğfarın ölüye faydası olacağı haber verilmektedir. Nitekim İmam Eş'arî, "Makalatu'l İslamiyyin" adlı eserinde, "Ashab-ı Hadis ve Ehl-i Sünnet'in cümlesinin görüşleri" başlığı altında bu zümrenin dua ile sadakanın, müslüman ölülerine, ölümlerinden sonra fayda vereceğine inandıklarını bildirmektedir.(55) Öyleyse kabir yanında, şeriate muhalif hareketlerden sakınmak şartıyla, dua etmek câiz, meşru ve faydalıdır.

b) Ölü İçin Sadaka Vermek:

Duada olduğu gibi, sadakanın da ölüye faydalı olacağı hususunda Ehl-i Sünnet alimleri ittifak etmişlerdir.(56) Peygamber (S)'in buna delalet eden sahih hadisleri vardır. Nitekim Hz. Aişe validemiz anlatıyor: "Rasulullah (S)'e bir adam gelerek: **"Ya Rasulullah, annem birdenbire öldü, vasiyyet edemedi. Öyle sanıyorum ki, konuşabilseydi sadaka verirdi. Acaba ben onun yerine sadaka versem sevabı ona ulaşır mı?"** diye sorunca Rasulullah (S), "Evet." cevabını verdi."(57)

Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir başka hadis-i şerifte de babası ölmüş olan bir adam Hz. Peygamber'e, babasının çok mal bıraktığını ve vasiyyet etmediğini bildirerek, onun namına tasadduk etsem olur mu, diye soruyor. Rasulullah'in bu kişiye verdiği cevap yine, "evet" olmuştur.(58)

Resim 10; Eyüpsultan Camii ve şadırvanı, İstanbul Martin Hürlimann, 1969 s.112

Burada ölüye sevabının ulaşacağı bildirilen sadaka, sadakanın verildiği mal yönünden iki kısımdır: Birincisi, ölünün kendi malından verilen sadaka, ikincisi ise geride bıraktığı evlatlarının kendi mallarından verdikleri sadakadır. Ölenin iman ile gitmiş olması şartıyla, bunların ikisi de kendisine fayda verir. Kaldı ki, eğer vasiyyet etmemişse, ölenin malı, ölümünden itibaren zaten mirasçılarının olur.

Bu konuda delil olan hadis-i şeriflerde, hep evladın baba ve annesi için vereceği sadaka söz konusu edildiği için ve bir de: **"İnsan için kendi çalışmasından başkası yoktur."**(59) ayetiyle delil getirip, ancak evladın yaptıklarının, ölünün kendi çalışması cinsinden olacağını belirten bazı alimler, evlat dışındaki kişilerin sadakalarının ölüye faydalı olacağına dair delil bulunmadığını söylemişlerse de(60) İmam Nevevî, ister evlat, isterse başkaları tarafından veril-sin, sadakanın sevabının ölüye ulaşacağına dair ittifak olduğunu bildirmektedir.(61)

Ancak bu sadakanın mezar başında dağıtılması meşru olmadığı gibi, cenazeye beraber götürülüp, cenazeyi defnedince dağıtmak da mekruhtur.

c) Kur'an Okuyup Sevabını Ölüye Bağışlamak:

Ehl-i Sünnet alimlerinin çoğuna göre, okunan Kur'an'ın sevabı, ücretle okunmadığı ve ölüye bağışlanmak niyetiyle okunup sonunda bağışlandığı zaman ölüye ulaşır ve fayda sağlar. Ebu Hanife, Ahmed b. Hanbel ve Şafi'ilerden bir kısmı kıraatın sevabının ölüye ulaşacağını söylemişlerdir.(62) Bu, insanın yaptığı amelin sevabını bir başkasına bağışlamasıdır. Hatta bazı alimlere göre, sevabı ölüye bağışlanmak şartıyla, her salih amelin sevabı ulaşır.(63)

Tabii sevap kazanılacak şekilde, yani sırf Allah rızası için yapılmak şartıyla. Yoksa çocuklarının yaptığı gibi parayla Kur'an okutup da ölüye bağışlatılmaz. Çünkü Kur'an okumak bir ibadettir. İbadet ise parayla değil de Allah rızası için yapılırken sevabı olur ve bu sevap bağışlanır. Aksi halde, sevap olmaz ki bağışlansın. Ama okuyan para ummadan, sırf Allah rızası için okursa ayır.

Malikî ve Şafi'î mezhebinde meşhur olan

görüğe göre ise, kendi ameli ve kesbi olmadığı için, Kur'an okumak da dahil, bedenî ibadetlerin hiçbirinin sevabı ölüye ulaşmaz. Ancak kabrin yanında okunursa, ölü okunan Kur'an'ı dinlediği için, dinleyici sevabı alır.⁽⁶⁴⁾

Okunan Kur'an'ın sevabını ölülere hediye etmeyi caiz ve müstehap gören Ebu Hanife ve Ahmed b. Hanbel ile İmam Malik'e göre, bu işin mezar başında yapılması, yani mezar yanında Kur'an okumak mekruhtur.⁽⁶⁵⁾ Bu ibadet bir başka yerde yapıp sevabı ölüye bağışlanmalıdır. Ebu Hanife'nin kabir yanında Kur'an okumayı mekruh görüşü, "sesli olarak okumaya" tahsis edilmiştir. Çünkü İmam Muhammed'e göre kabir yanında Kur'an okumak mekruh değil müstehaptır ve Hanefî mezhebinde tercih edilen görüş, İmam Muhammed'in görüşüdür.⁽⁶⁶⁾

Bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel de İmam Muhammed ile aynı görüştedir ki, bunlar kabristanda Kur'an okumayı tavsiye eden bazı hadislerle ve İbn Ömer'den gelen haberle delil getirmişlerdir. İbn Ömer, vefatında, defnedilirken kabri üzerine Bakara Suresi'nin başının ve sonunun (yani elif lam mim ile amenerresûlü'nün) okunmasını vasiyyet etmiştir.⁽⁶⁷⁾

Muasır alimlerden Nasıruddin el-Elbanî, yukarıdaki İbn Ömer'le ilgili haberin senedinin sahih olarak kendisine ulaşmadığını ifade etmekte ve senedi sahih olsa bile, buradaki vasiyyet, defin esnasında okumakla ilgilidir, ziyarette okumaya delil olmaz demektedir.⁽⁶⁸⁾

Kabir yanında Kur'an okumayı emreden yahut tavsiye eden hadis-i şeriflerin sihhati üzerinde de pek çok tartışma vardır. Meselâ, bunlardan: "Kim mezarlığın yanından geçerken onbir defa İhlas suresi okur da sevabını ölülere bağışlarsa, oradaki ölüler sayısınca kendisine sevap verilir."⁽⁶⁹⁾ hadisi için "Keşfu'l-Hafa" sahibi süküt ederken,⁽⁷⁰⁾ el-Elbanî, onun susmasını da hatalı görerek "batıl ve mevzu, uydurma bir sözdür" demektedir.⁽⁷¹⁾ Sahih hadis kitapları olarak bilinen dokuz kitapta bu hususta bir şey bulamadığımız için başka misâl vermeyeceğiz.

Kabir başında Kur'an okumayı caiz görmeyenlerin bir başka delili ise, ashaptan ve Rasulullah (S)'den nasıl ziyaret edileceğine dair teferruat gelirken bu konuda onların, zi-

yaret için vardıklarında kabir başında Kur'an okuduklarına dair bir haberin gelmemiş olmasıdır. Şayet meşru olsaydı, onlar mutlaka yaparlardı, diyorlar. Halbuki bunu müstehap görenlere göre, bu hususta delil olabilecek haberler vardır.⁽⁷²⁾

Ölüler için Kur'an okuma hakkında son olarak şunu söyleyebiliriz: Sırf Allah rızası için okunan Kur'an'ın sevabını ölülere bağışlamak, kendilerine fayda verir. Bunu mezar başında değil de evde, yahut camide, yada bir başka yerde okumak, bu husustaki münakaşaları bertaraf edeceği için, daha iyidir. Ama her ne kadar kabir yanında Kur'an okumak hakkındaki hadislerden bir kısmının sağlam senede sahip olmadıkları veya mevzu oldukları söyleniyorsa da, kabre dikilen yaş dalın Allah Tealâ'yı zikretmesinden ötürü azap hafifletilince, kabir yanında okunan Kur'an'ın faydasız olacağını söylemek bilmem isabetli olur mu? Yeter ki sırf Allah rızası için okunsun. Orada yalan yanlış okuyup, bir taraftan alacağı parayı, bir taraftan da gelen yeni ziyaretçilerden tutacağı yeni müşteriyi düşünen istismarcıların eline düşmesin.

Nitekim Hanefî müctehitlerinden olan İmam Muhammed ve ona tabi olan Hanefîler, bunu müstehap görmüş ve başka gayeyle kabir yanında oturmayı mekruh gördükleri halde, Kur'an okumak gayesiyle kabir başında oturmanın bile mekruh olmayacağını belirtmişlerdir.⁽⁷³⁾

d) Mezarı Düzeltmek:

Süs ve gösterişe kaçmamak, yasak olan şekilde yapılmamak üzere, mezarın üzerindeki toprağı düzeltmekte bir sakınca yoktur. Hatta Rasulullah (S)'in, kabre yaş dal dikme sünnetine uyarak kabrin üzerine çiçek, gül vb. yeşil bitkiler dikmek, kabre güzel bir görünüm kazandıracığı gibi, bunların tesbihi sebebiyle ölünün affına da vesile olur.⁽⁷⁴⁾ Bu itibarla, mezar üzerine böyle yeşil bitkiler dikmek, ziyaretçinin yapacağı işler arasındadır.

2- Ziyaretçinin Yapmaması Gereken Şeyler:

Kabir ve türbe ziyaretine varan ziyaretçinin, Hz. Peygamber ve ashabının yaptığı meşru ziyarette bulunmayan ve çeşitli ne-

(64) İbnu'l-Kayyim, a.g.e, s. 117; M. b. Ahmed b. Mes'ud, a.g.e, v. 453 a; Seyyid Sabık, a.g.e, c, s. 569; el-Elbanî, a.g.e, s. 174 dn.

(65) Aliyyu'l-Kari, a.g.e, s. 118; Tahtavi, a.g.e, s. 513; Hasan el-Idvî, a.g.e, s. 72.

(66) Tahtavi, a.g.e, s. 513; Aliyyul-Kari, a.g.e, s.118.

(67) Aliyyu'l Kari, a.g.e, s.118.

(68) el-Elbanî, Sîlsiletü'l-Ehadi-si'd-Da'ife ve'l-Mevzû'a, c. I, cüz, 1, s. 67, Dımaşk, 1964.

(69) Mustafa b. Muhammed el-Hanefî, a.g.e, v. 146 b.

(70) Bkz. el-Aclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfu'l-Hafa ve Müzîlül-İlbas Amma İstehera Mine'l-Ehadisi Ala Elsineti'n-Nas, c. II, s. 282, Beyrut, 1352 h.

(71) el-Elbanî, Ahkamül-Cenâiz, s. 193 dn.

(72) Bkz. A. Siracuddin, a.g.e, s. 88-89; Dilaveroğlu, M. Esad, a.g.e, s. 292.

(73) Tahtavi, a.g.e, s. 515.

(74) Kabir hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. Süleyman Toprak, Ölümünden Sonraki Hayat, Kabir Hayatı, İstanbul,

- (75) İbn Mâce, Sünen, Cenâiz, 45, c. I, s. 499.
 (76) Seyyid Sâbık, a.g.e, c. I, s. 554.
 (77) Tahtâvî, a.g.e, s. 515; el-Cezirî, a.g.e, c. I, s. 536.
 (78) S. Sâbık, a.g.e, c. I, s. 554; el-Cezirî, a.g.e, c. I, s. 536.
 (79) Müslim, Cenâiz, 33, c. II, s. 667; Ebu Davud, Cenâiz, 77, c. III, s. 294; İbn Mâce, Cenâiz, 45, c. I, s. 499; Nesâî, Cenâiz, 105, c. IV, s. 95.
 (80) Nesâî, Sünen, Cenâiz, 105, c. IV, s. 95.
 (81) Seyyid Sâbık, a.g.e, c. I, s. 553-554.
 (82) Mâlik b. Enes, Muvatta', Cenâiz, 11, c. I, s. 233.
 (83) el-Cezirî, a.g.e, c. I, s. 536; en-Nahlavî, a.g.e, s. 134.
 (84) en-Nahlavî, a.g.e, s. 195-196; Yahya b. Ebî Bekr el-Haneî, a.g.e, v. 52 a.
 (85) İbn Mâce, Mesâcid, 4, c. I, s. 247; Ebu Davud, Salât, 24, c. I, s.192; Dârimî, Salât, 111, c. I, s. 263; A. b. Hanbel, Müsned, c. III, s. 83, 84.

denlerle sonradan ortaya çıkmış olan bid'atların hepsinden sakınması gerekir. Çünkü ziyaret, faydasına binaen meşru kılınmış bir fiildir. Meşru bir fiilden faydalanabilmek için de onu meşru olduğu şekilde yapmak gerekir. Meselâ namaz meşru bir ibadettir. Bir kimsenin bu emri yerine getirmiş olması ve kıldığı namazdan istifade edebilmesi için, nasıl kılınması emredilmişse öyle kılması gerekir. Aksi halde, yaptığı fiil namazın şartlarını taşıyorsa, buna namaz denmez ve bunu yapan da namaz kılmış olmaz. Ziyarete de durum aynıdır. İslâm'ın izin verdiği ve Peygamberimizin tavsiye ettiği ziyareti yapabilmek için, onun yaptığı ve öğrettiği gibi ziyaret etmek gerekir. Öyleyse onun yasakladıklarını yapmamak ve onun yapmadıklarını yapmaktan kaçınmak gerekir.

Hz. Peygamber'in kabir ziyaretçilerine yasakladığı ve yapmamalarını istediği fiilleri şöyle sıralayabiliriz:

a) Kabristanda Böbürlenerek, Kibirle-nerek Yürüme:

Mezarlıkta kibirli bir şekilde yürünmez. Çünkü orası tevazuun gerekli olduğu, ibret alınması gereken bir yerdir. Kendini büyük gören ibret alamaz.

b) Ziyaret Esnasında Kabirleri Çiğ-nemek:

Ziyaret esnasında kabirler çiğnenmemelidir. Billhassa kalabalık mezarlık-larda buna pek dikkat edilmemekte ve cenaze defnetmeye, yahut ziyarete gelenler etraftaki kabirleri çiğneyip geçmektedirler. Halbuki Hz. Peygamber'in hadislerde bu hususa dikkat çekilmiş ve kabirler üzerinde yürümek yasaklanmıştır. Ukbe b. Âmir'den rivayet edilen bir hadisinde Rasulullah (S) şöyle buyuruyor: "Ateş veya kılıç üzerinde yürümem, yahut ayakkabımı ayağıma dikmem, bana bir müslümanın kabri üzerinde yürümekten daha sevimidir. Kabirler arasına abdest bozmaya gelince, ha sokak ortasına bozmuşum ha kabirler arasına."⁽⁷⁵⁾ Yani o derece ayıp ve yasaktır. Ancak kabir üzerinden geçmeyi gerektiren bir zaruret varsa, o zaman kabri çiğnemek câiz olur, aksi halde fukahanın ittifakıyla yasaktır.⁽⁷⁶⁾

c) Kabirler Üzerine veya Arasına Küçük Yada Büyük Abdest Bozmak:

Bu durum, Hanefilere göre tahrimen

mekruhtur.⁽⁷⁷⁾ Fakihlerin cumhuruna göre ise haramdır.⁽⁷⁸⁾

d) Kabirler Üzerine Oturmak ve Kabir-lere Dayanmak:

Kabirler üzerine oturmak ve kabirlere dayanmak da yasaktır. Bu hususta Ebu Hureyre'den, Peygamber (S)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden birinizin, cildine ulaşınca kadar elbisesini yakan kor ateşin üzerine oturması, kendisi için bir kabir üzerine oturmasından daha hayırlıdır."⁽⁷⁹⁾ Diğer bir hadiste de: "Kabirler üzerine oturmayınız."⁽⁸⁰⁾ buyurulmuştur. Bu hususta daha başka hadisler de vardır. Burada sakındırmanın şiddetinden dolayı İbn Hazm, kabir üzerine oturmanın haram olduğunu söylemiştir. Seleften Ebu Hureyre'nin de dahil olduğu bir topluluk da aynı kanaattedir. Ama fukahanın çoğunluğuna göre bu hareket mekruhtur.

Ebu Hanife ile İmam Mâlik, hadisteki oturmanın, abdest bozmak için oturmaktan kinaye olduğunu belirterek, sadece oturmanın câiz olacağını söylemişlerdir.⁽⁸¹⁾ Ama yine de ihtiyatlı davranmak en iyisi. Onun için kabirler üzerine oturmayı, yasaklar arasında saydık. Çünkü İmam Mâlik, kendisine Hz. Ali'nin kabirlere yaslandığı ve yan üstü yatığı haberinin ulaştığını söyledikten sonra, kabirler üzerine oturmak yasaklandı diyor.⁽⁸²⁾

e) Kabir Yanında Uyumak:

Kabir yanında uyumak mekruhtur.⁽⁸³⁾ Bu, ister bazı yatır ve türbelerde yapıldığı gibi belli maksatlarla türbede uyuma şeklinde olsun, isterse kabristanda yatıp uyuma şeklinde olsun aynıdır ve ikisi de mekruhtur.

f) Kabristandaki Yaş Ot ve Ağaçları Kesmek:

Kabristandaki yaş ot ve ağaçları kesmek mekruhtur.⁽⁸⁴⁾ Çünkü onlar yaşken Allah'ı tesbih ederler ve bu tesbih, hadiste belirtildiği üzere, ölüye fayda sağlar. Ancak mezarlıktaki bitkiler, kabrin üzerini veya mezarlığı temizlemek amacıyla kuruduktan sonra kesilebilir.

g) Kabre Karşı Namaz Kılmak:

Peygamberimiz: "Mezarlıklar ve hamam hariç bütün yeryüzü mescittir (namaz kılı

nabilir)."⁽⁸⁵⁾ buyurmuştur. Abdullah b. Ömer, Peygamber Efendimiz (S)'in yedi yerde namaz kılmayı yasakladığını söylemektedir ki, bunlardan birisi de mezarlıklardır.⁽⁸⁶⁾ Ayrıca Hz. Peygamber: "**Kabir üzerine oturmayınız ve kabirlere karşı namaz da kılmayınız.**"⁽⁸⁷⁾ buyurarak kabirlere karşı namaz kılmayı kesinlikle yasaklamıştır.

Bu hususla ilgili pek çok hadis vardır. Ayrıca kabirlerin mescit edinilmesini yasaklayan hadisler de aynı konuda delil sayılır. Peygamber Efendimiz (S)'in, mezarlıkta, yahut mezara karşı namaz kılmayı yasaklayışının ve bu konu üzerinde pek fazla duruşunun sebebi, bu hareketin şekil yönünden putperestlerin hareketlerine çok benzemesi olsa gerek. Her ne kadar mezarlıkların pis olabileceği de, buna sebep olarak zikredilebilirse de, asıl sebep putperestlere benzemektir. Çünkü o, müslümanlara her fırsatta müslüman olmayanlara benzememeyi tavsiye ediyor, müslümanın her şeyi ile kendini belli edecek bir özellikte olmasına çalışıyordu. İslâm'da başkasına benzemek değil, benzememek esastır. Bu itibarla kabir ziyaretlerimiz de putperestlerin, yahut başkalarının gibi değil, şekil yönünden bile, müslümanlarınki gibi olacak. Yani kendimize özgü olacak.

Bunun da tek yolu, Peygamber (S)'in öğrettiği âdâp üzere ziyaret etmektir. Ancak bu şekilde hem ziyaretçiye, hem de ziyaret edilene faydalı bir ziyaret yapılmış olur.

Dikkat edilecek olursa, kabir ziyareti, aslında meşru olmakla beraber, bu hususta bazı müslümanların yaptığı şer'î olmayan pek çok hareket vardır. Ne yazık ki bu hareket ve fiilleri yapanlar çoğu kez yaptıkları işin dinde meşru olmadığının farkında bile değildir. Bunlar Şer'î ziyaret yapıyor zannıyla, meşru olan fiili gayri meşru şeylerle karıştırmalarından ötürü, çoğu kez bilmeden sevap yerine günah kazanmaktadırlar. Bu, tıpkı şuna benzer: Namaz kılmak meşrudur ve dinen yapılması gereken bir emirdir. Ama namazı Allah'ın istediği ve Rasulullah (S)'in kıldığı gibi kılmaktır emredilen. Yoksa Allah ve Rasulünün emrettiği şekilde kılınmayan bir namaz, onların kılınmasını emrettikleri namaz yerine geçmeyeceği gibi, bunu yapmanın, eğer mü'min bir kişi ise, günah kazanmasına, hatta böyle bir saptırmayı kasten yaparsa, dinden çıkmasına, küfrüne bile sebep

olur. Meselâ, kasten abdestsiz namaz kılmak gibi. Bu, kesin delillerle sabit olan bir ibadetin kasten saptırılmasıdır ki, küfrü gerektirir. Kasten değil de bilmeyerek böyle yapanlar ise, Allah'ın emrini yerine getirmemiş ve günah kazanmış olurlar.

İşte kabir ziyaretinde de durum aynıdır. Yapılan ziyaretin meşru olabilmesi ve gerek ziyaretçiye, gerekse ziyaret edilene fayda sağlayabilmesi için, bir takım yapılması meşru olmayan işlerden, bid'at ve yanlışlardan uzak olması ve Rasulullah (S) tarafından öğretilen şekilde yapılması gerekir.

3- Kabir Ziyaretleri Esnasında Yapılan Yanlış Hareketler:

Yukarıda, dilimizin döndüğü kadar, meşru olan ziyaretin nasıl yapılacağını anlatmağa çalıştık. Burada ise, değişik nedenlerle müslümanlar arasında yaygın hale gelmiş ve bilmeyenlerce meşru zannedilerek kabir ziyaretleri esnasında yapılan bazı fiillerden bahsetmek istiyoruz. Gayemiz bunları, müslümanların şer'î zannederek yapmalarını önlemek ve kaç yaparken göz çıkarmamalarını, sevap umarken günah almamalarını sağlamaktır.

Kur'an'da ve sünnette emredildiğine, yahut yapılması serbest olduğuna dair bir şey bulunmayıp da daha sonra ortaya çıkan ve sonrakiler tarafından yapılagelen hareket ve fiillere genellikle "**bid'at**" adı verilmektedir. Bunlardan kabir ziyaretiyle ilgili olanlara da bu ismi vermek mümkündür. Fakat biz burada özellikle bunlardan, İslam'ın meşru kıl-

(86) İbn Mâce, Sünen, Mesâcid, 4, c. I, s. 246.

(87) Müslim, Cenâiz, 33, c. II, s. 668; Ebû Davud, Cenâiz, 77, c. III, s. 294; Nesâî, c. II, s. 67; Tirmizî, Cenâiz, 56, c. II, s. 257; A. b. Hanbel, Müsned, c. IV, s. 135.

Resim 11; Eyüp Camii ve tarihi mezarlıklar (Flandin, L'orient)

(88) el-Elbani, Ahkamü'l-Cenaiz, s. 261.

(89) İbn Mace, Sünen, Cenaiz, 43, c. I, s. 498.

(90) Müslim, Cenaiz, 32, c. II, s. 667, Ebu Davud, Cenaiz, 76, c. III, s. 293; Nesai, Cenaiz, 96, c. IV, s. 87; bkz. A. b. Hanbel, Müsned, c. III, s. 295, 339.

(91) Bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. IV, s. 299.

(92) Müslim, Mesacid, 63, c. I, s. 375; Buhari, Cenaiz, 69, c. II, s. 93; Nesai, Mesacid, 13, c. II, s. 41-42.

(93) Müslim, Sahih, Cenaiz, 31, c. II, s. 666; A. b. Hanbel, Müsned, c. I, s. 138.

(94) Şevkani, Şerhu's-Sudür, s. 525-526.

dığı ziyarete ve Rasulullah (S)'in öğrettiği ziyaret adabına ters düşenler üzerinde durmak, onları sıralamak istediğimiz için "**yanlış hareketler**" tabirini daha uygun bularak, daha geniş kapsamlı olan "bid'at" sözünü kullanmadık.

Evet, bunların çoğu bid'at ve hatta bazıların yapılması haram, yada mekruhtur ama, hepsi de yanlış hareketlerden olma özelliğinde birleşmekte-dirler. Öyleyse müslümanların, ziyaretleri esnasında, ziyaretlerinin İslam'a uygun olması için yapmamaları, yani yapmaktan kaçınmaları gereken, daha doğrusu bir çok kimse tarafından yapıp da yapılması hatalı ve yanlış olan bu hareketler nelerdir?

Kabir ziyaretleri esnasında yapılan yanlış hareketleri şöyle sıralamak mümkündür:

a) Kabirleri Süslemek:

Kabirleri süslemek ve üzerine bina yapmak yasaktır. Peygamberimiz, süslemek şöyle dursun, kabrin etrafına dizilen taşlara kireç sürmeyi bile yasaklamıştır. Çünkü mezarın üstündekiler maddi şeylerdir ve dünyadakilere yarar. Ölüye faydası olacak olan ise, onunla birlikte kabrine girendir, yani kendi yaptığı iyi amelleri ve başkalarının yapıp da sevabını ona bağışlayacak-ları şeylerdir. Çok ihmal edilen bu hususta İslam'da kabir süslemek yoktur diye müslümanları tekrar tekrar uyarmak gerekiyor. Çünkü pek çok müslüman, kabirlerin üstünü mermer, taş, demir vb. şeylerle süslemektedir. Bu, hem israftır ki israf haramdır, hem de meşru olmayan faydasız bir şeydir.

b) Kabirlerin Üzerini Örtmek:⁽⁸⁸⁾

Bu, ister süs amacıyla yapılsın, isterse

başka gayeler için yapılsın ve yine ister -bugün bazı türbelerde olduğu gibi- bez vs. ile örtülsün, isterse bina ve kubbelerle örtülsün, hüküm aynıdır ve meşru değildir. Ebû Sa'id, İbn Mace'nin Sünen'inde "sahih" olduğu bildirilen sözünde, Peygamber (S)'in kabir üzerine bina yapmayı yasakladığını haber vermiştir.⁽⁸⁹⁾ Bu husustaki Câbir hadisinde ise: "**Rasulullah (S), kabrin kireçlenmesini, üzerine oturulmasını ve üzerine bina yapılmasını yasakladı.**"⁽⁹⁰⁾ denilmektedir. Aynı meâlde, Ümmü Seleme'den rivayet edilen bir haber daha vardır ve orada da Rasulullah'nın kabirler üzerine bina yapmayı yasakladığı haber verilmektedir.⁽⁹¹⁾

İslam'da mezarlıkların sade, tabii ve mütevazi olması esastır. Süs ve gurur alameti taşıyan bir mezarın müslüman kabristanında bulunmaması icabeder. Kaldı ki, kabirler üzerine bina veya kubbe yapmak, yazılar yazmak, bu binaları mescit veya mabed haline getirip buralarda kurban kesmek ve mum yakmak gibi adetler, başka din mensuplarında görülen adetlerdendir. Bunların müslümanlar arasında da yayılmasından endişe eden Peygamberimiz (S), mezarların yapımı konusuna özel ihtimam göstermiştir. Kendisine, Habeşistan'a hicret etmiş olan hanımları Ümmü Habibe (v. 44/664) ve Ümmü Seleme, orada gördükleri, içi güzel resimlerle süslü, Mariye isimli bir kiliseden bahsetmişler ve bunun üzerine Rasulullah: "**Onlar (Habeşliler), içlerinden aziz ve salih bir kişi öldümü, onun mezarı üzerine bir mescit inşa etti ve içine de o desenleri işlediler. Kıyamet günü Allah katında yaratıkların en şerhileri onlardır.**"⁽⁹²⁾ buyurarak onların yaptıkları bu binaları tasvip etmemiş, bunu yapanları mahlukatın en şerhileri olarak nitelendirmiştir. Onun bu hareketi, mezar üzerine bina yapmanın caiz olmadığını gösterir.

Rasulullah (S), bu kadarla da kalmayıp, müslümanlar görüp de öyle yapmaya özenmesinler diye Hz. Ali'yi, Medine'deki bütün resimleri silmek ve bütün müşerref, süslü kabirleri düzlemek üzere görevlendirmiştir.⁽⁹³⁾ Yerden bir iki karıştan fazla yükseltilen ve üzerine bina, ya da kubbe yapılan bütün kabirler müşerref kabirlerdir ki, böyle yapmak kesin olarak yasaklanmıştır.⁽⁹⁴⁾

Fakihler, bütün bu haberlerle ve bilhassa

Resim 12; Egiptü Camii ve tarihi mezarlıklar (E. Flandin, L'orient)

Câbir hadisiyle delil getirerek kabir üzerine bina ve kubbeler, künbetler yapmanın yasaklığında ittifak etmişlerdir.⁽⁹⁵⁾ Eğer yapılan bu bina, binayı yapanın kendi mülkünde ise mekruh, umuma ait mezarlıkta ise haramdır.⁽⁹⁶⁾ Aynı zamanda bir kimsenin, kabri üzerine bina ve kubbe yapılmasını vasiyyet etmesi de meşru değildir.

Binanın yapıldığı yerde bu gibi bina ve kubbeler çok olup da ayrı bir önem ve hürmete haiz olmayacak, övünmeye sebep olmayacaksa, böyle zamanlarda bina ve kubbenin yapılmasının caiz olduğuna fetva verenler varsa da,⁽⁹⁷⁾ gerek örtü, gerekse bina ve kubbe yapımında kullanılan malzemeler, hayattaki insanların ihtiyacı olan şeylerdir. Bunların kabirdeki ölüye hiçbir faydası olmayacağı için israftır ve malı boş yere harcamadır. Malı israf etmek ve faydasız şeylerle meşgul olmak ise İslam'da yasaklanmıştır. Bu nedenle müslümanların kabir üzerine yapılacak binaya ve kubbeye harcayacakları parayı tasadduk edip sevabını ölüye bağışlamaları, bina ve kubbe yapmaktan, mukayese kabul etmeyecek derecede, daha faydalıdır.

O zaman akla şöyle bir soru gelebilir: Pekiyi, yapılmış olan bunca bina ve kabbeler, türbeler, yatırlar vb. var. Bunları ne yapmalı, hepsini yıkmalı mıyız?

Her nedense, kesinlikle yasaklanmış olmasına rağmen, ilk asırlar hariç tutulacak olursa, tarih boyunca İslam memleketlerinde mezarlar üstüne kubbe ve binalar yapılagelmiştir. Şüphesiz bunlar içerisinde sanat ve estetik değeri olanlar da pek çok. Birer asarı antika olan bu gibi eserlerin muhafaza edilmesinin lüzumu ve cevazı başka, yenilerinin yapılmasının caiz olmaması daha başkadır.

Onları yıkmak değil, ilk planda gerekli olan, binlerce, onbinlerce, yüzbinlerce evsiz barksızın bulunduğu; tahtadan, tenekeden veya mukavvadan yapılmış, gayri sihihi kulube ve gecekonduarda yaşayanların var olduğu bir ülkede milyonlarca, yüzmilyonlarca ve hatta milyarlarca lira harcanarak yapılan mezar süslemelerine ve binalara engel olmaktır. Hem dünyadakileri ve hem de mezardakileri huzursuz eden bu türlü harcamalar yerine, aynı parayı daha faydalı yerlere masraf etmenin gereğini ve bu konudaki İslam'ın talimatını, masraflı mezar yapan ve

bunu cehaletinden ötürü bir fazilet sayan kişilere kavratmak gerekir. Bu yayılınca, bu konuda en önemli mesele halledilmiş olacaktır.

İkinci planda ise, üstüne bina ve kubbe yapılmış olan mezarların, diğerlerinden farklı olmadığına kavratılması gerekir ki, bu, birincinin tamamlanması gibi olup, birincisi halledilince, kendiliğinden oluşacak olan bir husustur.

c) Kabir Yanında Kurban Kesmek Yahut Hayvan Boğazlamak:⁽⁹⁸⁾

Cahiliyye devrindeki Araplar, belli mevsimlerde, yahut ölü defnedilince hemen sığır, deve veya koyun cinsinden bir hayvan getirip mezar başında kurban ederler ve etini dağıtırlarmış. Peygamberimiz (S): "**Kabirde sığır, deve, koyun kesmek İslam'da yoktur.**"⁽⁹⁹⁾ buyurarak kabir ve yatırlara kurban kesmeyi yasaklamıştır.

Ne gariptir ki, cahiliyye adetlerinden olan bu fiili yasaklayan ve "İslam'da yoktur" diyen Peygamberin ümmeti olduklarını söyleyenlerden bir kısmı, sığır ve davarlara ilaveten bir de türbeler ve yatırlar için, kurban edilmeleri hiç caiz olmayan, horoz ve tavuk kesmeyi icad etmişlerdir. Bunun temelden hatalı olduğu aşikârdır. Avamın çoğu kabir başında hayvan boğazlamakla o mezardakini memnun etmeyi kasteder ve böylece dileklerinin kabul edileceğine inanırlar ki, bu hareket, istediklerini kabirdekinden istemeye kadar varınca, hata büyükmekte ve imanı tehlikeye sokmaktadır.

İslam'da kurban Allah rızası için kesilir. Kabir başında kesilende ise sanki başkasının (o kabirdekinin) rızasını ummak vardır. Üstelik bu, yasak olan bir fiildir ve Allah rızası için bile kurban edilse, kabir başında bu işin yapılması mekruhtur.

Bir de kurban adayıp bunu kabir başında veya türbe, yatır yanında kesmeyi nezredenler vardır. Bunların, nezrettikleri kurbanlarını kabir başında kesmeleri şart değildir. Diledikleri yerde kesmekle nezirlerini yerine getirmiş olurlar. Kabir yanında kesmek, günah olduğu için, günah olan bir şeyi nezreden kişinin bunu yerine getirmesi gerekmez.

d) Kabir Ziyareti İçin Yolculuğa Çıkma- yı Nezretmek:

(95) Bundan meşayih, sadat ve ulemeden olanları istisna edenler de vardır. (bkz. Risale-i Cenaze, s. 21) Ancak hadislerdeki lafızlar umumdur.

(96) el-Ceziri, a.g.e, c. I, s. 536.

(97) Bkz. Hasan el-Idvî, a.g.e, s. 26, Mısır, 1316 h.

(98) el-Elbanî, a.g.e, s. 263; S. Sabık, a.g.e, c. I, s. 553.

(99) Ebu Davud, Cenaiz, 70, c. III, s. 293; A. b. Hanbel, Müsned, c. III, s. 197.

(100) İbn Teymiye, Kaidetün Celile, s. 119, Beyrut, 1390 h.

(101) Müslim, Hacc, 74, c. II, s. 976; Ahmed b. Hanbel, Müs-
ned, c. II, s. 238.

(102) İbn Teymiye, Kaidetün Celile, s. 71-72.

(103) Bkz. en-Nebhanî, a.g.e, s. 75-77; İbn Teymiye, ez-Ziyaret, s. 387.

(104) Birgivi, Muhammed b. Pir Ali, Risale Fi Ziyareti'l-Kubûr, s. 227.

(105) Ebu Davud, Menasik, 96, c. II, s. 293; A. b. Hanbel, Müs-
ned, c. II, s. 367.

(106) Buhârî, Cenaiz, 60, c. II, s. 90-91; Cenaiz, 95, c. II, s. 106; Nesâî, Cenaiz, 106, c. IV, s. 95-96; Mesâcid, 13, c. II, s. 40; Dar-
rimî, Salat, 120, c. I, s. 267.

(107) Ebu Davud, Cenaiz, 78, c. III, s. 218; A. b. Hanbel, Müs-
ned, c. I, s. 229.

(108) Birgivi, Risale Fi Ziyareti'l-Kubûr, s. 222.

(109) Ahmed b. Hanbel, Müs-
ned, c. I, s. 405, 435, 454.

(110) Ahmed b. Hanbel, Müs-
ned, c. II, s. 246.

(111) el-Elbanî, a.g.e, s. 248.

Herhangi bir kabir veya türbeyi ziyaret etmeyi nezreden neznini yerine getirmesi gerekmez. Nitekim İmam Malik'e Rasulullah'ın kabrine gitmeyi, onu ziyaret etmeyi nezreden kişinin durumu sorulmuş ve o şöyle cevap vermiştir: "Nezrinde eğer kabri kasdetmişse gelmesin, mescidi kasdetmişse gelsin."⁽¹⁰⁰⁾ Ve arkasından şu hadisi okumuştur: "**Üç mescid hariç, mescitlerde ibadet etmek için sefere çıkılmaz; benim mescidim, Mescidü'l-Haram ve Mescidü'l-Aksa.**"⁽¹⁰¹⁾

Bütün müçtehitlere göre, böyle bir nezirde bulunan kişinin nezrinden vazgeçmesi gerekir ve vazgeçtiğinden ötürü de bir şey lazım gelmez. Ama yukarıdaki hadiste geçen Mescidü'n-Nebi, Mescidü'l-Haram ve Mescidü'l-Aksa'ya, oralarda ibadet etmek için gitmeyi nezreden kimse hakkında iki görüş vardır: İmam Şafi'i'nin bir görüşüne ve İmam Malik ile Ahmed b. Hanbel'e göre, buralara sefer etmeyi nezreden kişiye sefer vaciptir, Ebû Hanife'ye göre ise vacip değildir. Çünkü Ebu Hanife'ye göre nezrin şartlarından biri de, nezredilen şeyin, şer'i ibadet cinsinden olmasının gerekli oluşudur. Bu mescitlere sefer ise -Kabe'yi ziyaret hariç- ibadet cinsinden değildir. Onun için nezrini yerine getirmesi gerekmez.⁽¹⁰²⁾

Bazı alimler ise, ziyareti teşvik eden hadislerin lafızlarının umumi oluşuyla delil getirerek, Peygamberin ve salihlerin kabirlerini ziyaret için bile seferi caiz görmüşlerdir.⁽¹⁰³⁾ Ancak Ebu Hanife'nin bu konuda gösterdiği titizlik gözden uzak tutulmamalıdır.

e) Kabir Yanını Bayram Yeri Haline Getirmek:

Bazı yerlerde yatır ve türbelere kurban kesme esnasında, kurban kesenin akrabaları, arkadaşları toplanıp geliyor ve kabrin yanında sanki bir bayram ve düğün havası içinde, kıra, pikniğe gitmiş gibi eğlenip gürültü ederek hoş vakit geçiriyorlar. Bu, günümüzde

bazı yerlerde bir gelenek halini almıştır. Halbuki mezarlıkları şenlendirip mezarlıkta bayram yapma, İslam'dan önceki cahiliyye adetlerindedir.⁽¹⁰⁴⁾ Peygamberimiz buna da dikkat çekmiş ve müslümanların bu hataya düşmemeleri için: "**Kabrimi Bay-**

ram yapılan bir yer haline getirmeyin. Evlerinizi de içinde ibadet edilmeye edilmeye kabirler haline getirmeyin. Siz bana salatı selam getirin. Kendiniz nerede olursanız olun, salatınız bana ulaşır."⁽¹⁰⁵⁾ buyurmuştur. Bu hadis-i şeriften ve kabir ziyaretinin sebep ve hikmetlerine dair yukarıda nakdedilen hadislerden, kabir başlarının bayram yeri haline getirilmesinin yasaklanmış olduğu hükmü çıkar. Çünkü bu hareket, kabir ziyaretinin meşru kılınmasının gayesiyle bağdaşmaz ve ziyareti gayesinden uzaklaştırır.

f) Kabir Yanında Namaz Kılmak:

Bu, ister sevabını ölüye bağışlamak için olsun, isterse başka gayelerle olsun farketmez. Nitekim Peygamberimiz (S) ahirete göç ettiği hastalığında: "**Allah'ın laneti, Yahudi ve Hıristiyanlar üzerine olsun, onlar peygamberlerinin kabirini ibadethane (mescit) yaptılar.**"⁽¹⁰⁶⁾ buyurarak ümmetin böyle yapmalarını vasiyyet etmiştir. Kabirlerin mescid edinilmesi, ya kabrin üzerine mescid yapmak ve üzerinde namaz kılmak suretiyle olur ki, bazı hadislerde bu açıkça zikredilerek, böyle yapanlar lanetlenmiştir.⁽¹⁰⁷⁾ Yahut da kabrin yanında kabri tazim etmek için secde etmek veya kabre yönelerek namaz kılmak şeklinde olur. Peygamber (S) böyle yapanları lanetlediğine göre, bu yasaktır. Çünkü fukahanın izahlarına göre, Peygamber'in yapana lanet ettiği bir hareketi yapmak haramdır.⁽¹⁰⁸⁾

Nitekim Peygamber Efendimiz, bir diğer hadislerinde böyle yapanları, insanların en şerlileri diye nitelendirmekte⁽¹⁰⁹⁾ ve kendisi de bizzat kabrinin ibadet edilen bir yer haline getirilmemesi için Allah Teala'ya dua etmektedir.⁽¹¹⁰⁾ Ancak bu yasaktan, mezarlık kenarında yapılmış olan, mezar üstünde olmayan ve etrafı kapalı olan yanı kabirlerle namaz kılanlar arasında engel bulunan mescitler müstesnadır.

g) Ziyaret İçin Belli Gün veya Günler Tahsis Etmek:

Bu şekilde sadece yılın yahut haftanın muayyen günlerinde kabirleri ziyaret etmek yanlıştır.⁽¹¹¹⁾ Kabir ziyareti her fırsatta yapılabilir.

h) Kabrin Yanında El Bağlamak veya Diz Çökmek:

Resim 13; Eyüp, camiler ve mezarlıktan bir görünüm. Haziran 1919. (İşgal İstanbul'undan Fotoğraflar, Tarih Vakfı Yayınları İstanbul 1996 s,23)

Kabrin yanında namaz kılar gibi elini bağlayıp durmak ve sonra diz çöküp oturmak da yanlıştır.⁽¹¹²⁾ Çünkü bu hareketler namazda Allah Tealâ'nın huzurunda yapılır.

i) Ziyaret İçin Abdest Almak Yahut Teyemmüm Etmek:⁽¹¹³⁾

Şüphesiz her zaman abdestli olmak iyidir. Ama kabir ziyareti için abdest şart değildir. Abdestin şart olmadığı bir işi yapmak için, abdest alma imkânı bulunmadığı zaman, teyemmüm yapmak da gereksizdir. Hatta bazı yerlerde, bilhassa kadınlar, türbe ziyareti için abdest alacağım diye, gösterilmesi haram olan yerlerini açmakta ve haram işlemektedirler. Müstehap olan ziyareti yapacağım diye vücudunu göstererek haram işleyenin, ziyaretten umduğu sevaptan kat kat fazla günah kazanacağını, kâr ve zararını hesap etmeye aklı eren herkes kavrar. Onun için bilhassa kadınların bu gibi hususlarda çok dikkatli davranmaları gerekir.

j) Kadınların Ziyaret İçin Toplanmaları ve Erkeklerle Karışmaları:

Bazı yerlerde bilhassa kadınların, cuma günleri cami yanındaki bazı türbeleri, mezarları ziyaret için gelip toplanmaları ve erkeklerle karışmaları yanlıştır.⁽¹¹⁴⁾ Çünkü bu durumda sevap yerine günah kazanma ihtimali vardır.

k) Kabir Başında Ağlamak ve Açılmak:

Bilhassa yakın akraba kabirlerini ziyaret esnasında bazı kadınlarda görülen ağlama ve açılıp saçılma da yanlıştır. Çünkü bu ağlama esnasında çoğu kez müslümana yakışmayan sözler de söylenir. Halbuki Peygamberimiz (S), kabir ziyaretine izin verildiğini bildirdiği hadislerinden birinin sonunda: "(Ziyaret esnasında) yakışsız sözler söylemeyin."⁽¹¹⁵⁾ buyurmuştur.

l) Mezar Yanında Yüksek Sesle Zikir Yapmak.⁽¹¹⁶⁾

Allah Tealâ'yı zikretmek iyi, faydalı bir iştir, bir ibadettir. Ama her şey yerinde yapılmalıdır. Mezarlıkların ibadet yeri, zikir yeri olmadığı ise herkesin malumdur.

m) Kabri El İle Selamlamak, Dokunmak Yada Öpmek:

Bazı türbe ziyaretlerinde görülen kabri isti'lam etmek yani el ile selamlamak, mezara dokunmak, öpmek yahut kabrin veya türbe-

nin örtü ve duvarlarına dokunup öpmek, yada kabrin taş ve odunlarına, toprağına bedeninin bazı yerlerini sürtmek yanlıştır şeylerdir.⁽¹¹⁷⁾ Çünkü bu sayılanlardan isti'lam etmek gibi bir kısmı Kâbe'ye mahsustur, diğerlerinin ise dinimizde yeri yoktur.

n) Kabir Etrafında Kâbe'yi Tavaf Eder Gibi Dönmek.⁽¹¹⁸⁾

Etrafı dönülerek, tavaf edilerek sadece Kabe-i Muazzama ziyaret edilir. İslam'da kabirler için böyle bir ziyarete müsaade edilmez. Çünkü bu şekilde kabir ziyaret etmek ve ziyaret esnasında, bir önceki maddede sayılan hareketleri yapmak, cahiliyye adetlerindedir. Günümüzde böyle davrananlar da yine cehaletleri nedeniyle böyle hareket etmektedirler.

o) Teberrük Kastıyla Mezar Üzerine Elbise veya Mendil Bırakmak.⁽¹¹⁹⁾

Hayattakilerin ihtiyacı olan bu gibi şeyler türbe ve yatırlara ölümler için bırakılmaz. Çünkü orada yatan velinin, yani ölünün bunlara ihtiyacı yoktur.

ö) Mezar Üzerinde veya Yanında Mum, Kandil Yakmak.⁽¹²⁰⁾

Bir mezarın başında veya bir türbede mum yakmak kadar manasız bir hareket olmaz. Zira o mezar veya türbede yatan, eğer salih bir mü'min ise Allah Tealâ onun kabirini zaten nurlandıracak, ışıklandıracaktır. Dolayısıyla onun yakılan mumun ışığına hiç ihtiyacı yoktur. Aksine günahkâr bir kimse ise, değil mum, kainatın bütün güneşlerini bir araya getirmek mümkün olsa da, toplanıp

(112) el-Elbanî, a.g.e, s. 259.

(113) el-Elbanî, a.g.e, s. 259.

(114) el-Elbanî, a.g.e, s. 260.

(115) Nesai, Sünen, Cenaiz, 100, c. IV, s. 89.

(116) el-Elbanî, a.g.e, s. 260.

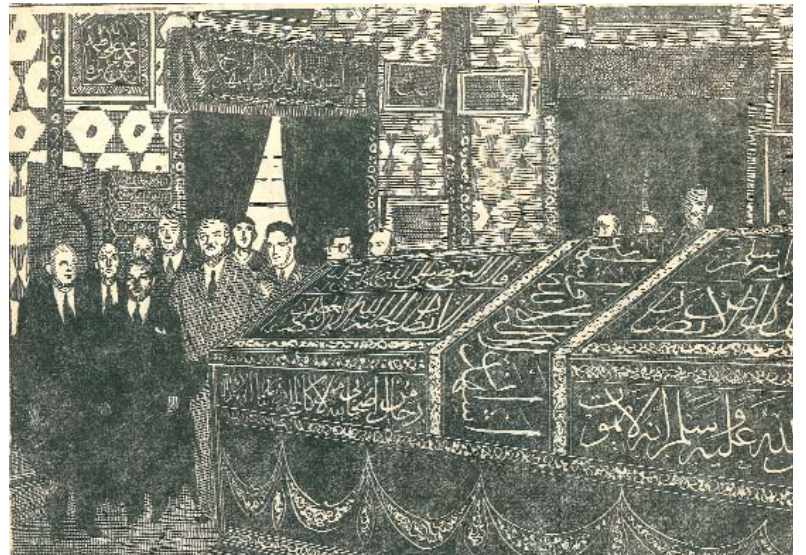
(117) el-Ceziri, a.g.e, c. I, s. 540; el-Elbanî, a.g.e, s. 260, 266; İbn Teymiye, ez-Ziyaret, s. 383, 438.

(118) el-Ceziri, a.g.e, c. I, s. 540; el-Elbanî, a.g.e, s. 263, 266.

(119) el-Elbanî, a.g.e, s. 262.

(120) Mustafa b. Muhammed el-Hanefi, a.g.e, v. 148 a; el-Elbanî, a.g.e, s. 265.

Resim 14; Eyüpsultan Türbesi'nin yeniden düzenlenerek açılışını temsil eden çizim (Asırlar Boyunca İstanbul s,119)

- (121) el-Elbanî, a.g.e, s. 262.
 (122) el-Elbanî, a.g.e, s. 260.
 (123) İnan, Abdulkadir, Hurafeler ve Menşeleri, s. 39-41; el-Elbanî, a.g.e, s. 262; İbn Teymiye, ez-Ziyaret, s. 408.
 (124) el-Elbanî, a.g.e, s. 261.
 (125) el-Elbanî, a.g.e, s. 261.

onun mezarı başına veya türbesine konulsa, yine de ona zerre kadar faydası olmaz.

Bu gibi adetlerin İslamiyet'le hiç bir ilgisi yoktur. Bunlar, İslam'la bağdaşmayan, ancak bundan menfaati olan birkaç istismarcının uydurduğu şeyler olabilir. Üstelik kabir başında mum vs. yakmak ve bunlar karşısında mezar başında hareketsiz durmak, putperest ve ateş perestlere benzemek olacağından, imanı tehlikeye sokar. Ölüye hiç bir faydası olmayan mum yakma hurafesi, aynı zamanda israftır.

p) Kur'an-ı Kerim Götürüp Kabir Yanında Ölüye Okumak:

Ölü için Kur'an okumanın hükmünü yukarıda belirtmiştik. Yanlış olan Kur'an okumak değil, özellikle kabir yanında okumak için Kur'an götürmek, yahut bu gaye için orada Kur'an bulunduraktır. Yada günümüzde pek çok yerde olduğu gibi, paralı okuyucuların bulunmasıdır.⁽¹²¹⁾ Kur'an okumak zikirdir ve zikir bir ibadettir. İbadetin yeri ise, mezar başları değildir. Üstelik parayla ibadet olmaz ki, parayla okutulan Kur'an'dan sevap meydana gelsin de ölüye bağışlansın. Bu itibarla, daha önce açıklandığı gibi, ziyaretçi mezar başından başka dileği yerde Allah rızası için Kur'an'ını okur ve sevabını ölüye hediye eder, kabir ziyaretine gittiğinde de ezber bildiği sure ve ayetleri okuyabilir.

r) Müslüman Olmayanların Mezarları Yanında Kur'an Okumak:⁽¹²²⁾

Müslüman olmayanlar için cenaze namazı kılma ve dua etmenin yasaklandığını belirtmiştik. Kur'an da, sonunda dua edilip sevabı bağışlanacağından, kâfire okunması meşru değildir. Çünkü ölünün geride kalanların yapacağı hayır ve hasenattan yararlanması için, mü'min olarak ölmüş olması şarttır.

s) Çaput Bağlamak:

Cahil müslümanlar arasında çok yaygın olan yanlış hareketlerden biri de bez, paçavra, çaput bağlama hurafesidir. Kendisini hatırlayıp dileğini yerine getirsin diye, bazı türbelerin etrafına, yada çevredeki kutsal sayılan taş, ağaç ve demirlere pez parçaları, mendil vb. bağlamak, yahut çocuğum olsun diye çalı ve çaputlardan yaptığı bir bebeği mendil içerisine koyup asmak, akıl ve İslam'la ilgisi olmayan yanlış hareketlerden-

dir. Böylesi hurafelerin, yapana hiçbir faydası olmaz, aksine batıl dinlerin kalıntılarından olan bu hareketlerin, günah kazandırmak suretiyle, zararı da olur.⁽¹²³⁾

ş) Bazı Kabirlerin Etrafındaki Ağaç ve Taşları Kutsamak:

Bazı türbe, yatır ve mezar etrafında bulunan ağaç ve taşları kutsal sayarak bunları kesen yahut kıranların zarar göreceğine inanmak da anlamsız ve yanlış hareketlerdendir.⁽¹²⁴⁾ Çoğu kez dilek çaputları cahiller tarafından bu ağaçlara bağlanır ve taşlar üstüste konularak da dilek tutulur. Halbuki bunlarda hiçbir kudsiyet yoktur, bunlar sıradan varlıklardır. Zira bir yere, bir şeye Allah'tan başkası kudsiyet veremez.

t) Velilerin Kabrinden Getirilen Toprağı Şifa Niyetiyle Dağıtmak:

Malesef bazı yerlerde birtakım menfaatperestler bu tür istismar ile bilinen toprağı parayla bile satmaktadırlar. Tabii alan olmazsa satan da olmaz.

u) Bazı Türbelerin Bazı Hastalıklara Şifa Olduğuna İnanmak:⁽¹²⁵⁾

Unutulmamalıdır ki, bizim dinimizde büyük olan veliler, salihler vb. Allah'a olan bağlılıkları sebebiyle bu mertebeye erişmişlerdir. O halde onlardan yardım bekleyenler, bir de onlar gibi olma yolunu deneseler olmaz mı? Çünkü onların da elinde bir şey yoktur. Onların isteğini veren de Allah'tır ve Allah'ın takdiri, hiç kimsenin vasıta kılınmasıyla değişmez. Öyleyse, neden biz de onlar gibi Allah'ın sevgili kulu olup da kendimiz, kendi derdimizin çaresini Allah'tan istemiyor da başkalarını vasıta kılmaya ihtiyaç duyuyoruz ki? Allah'a giden yollar bize kapalı mıdır? Yoksa onlar geçip de bu yolu kapattılar mı?

ü) Şikayet Dilekçesi Yazıp Kabre Koymak:

Şikayet dilekçesi yazarak ölüye takdim etmek ve kabirde bulunanın bunu çözeceğine inanarak kabre veya türbeye koymak da yine cahil insanlarda görülen yanlış hareketlerden biridir ve yapana hiçbir faydası yoktur.

v) Kabirdeki Kişiyi Duada Aracı Kılmak:

Yukarıda kabirdeki ölüyü, veliyi aracı yaparak, yani onun Allah katındaki makamı ile Allah'a tevessül ederek Allah Teala'ya dua etmek konusu üzerinde durulmuştu. Bu isteğin Allah'ı unutarak kabirdeki ölüye yöneltilmesi ve kabirdeki kişiden bir şeyler istemek kesinlikle yasaktır. Çünkü bu, şirke benzer bir durumdur ve imanı tehlikeye sokar.

y) Evlenen Erkeğin Ölen Hanımının Kabrine Su Dökmesi:

Bazı yörelerde karısı ölüp de evlenen erkeğin, evlendiği gece ayrılık ateşiyle kabrinin yanacağı inancıyla, ölen hanımının kabrine su dökmesi adeti vardır ki bu da yanlış bir harekettir.⁽¹²⁶⁾ Zira kabri ve kabirdeki ölüyü yakan, ayrılık ateşi değil, Cehennem ateşidir. O eğer Cehennem ateşinden ve kabir azabından kurtulmuşsa, zaten içinde bulunduğu ve kıyametin kopmasından sonra mahşerde elde edeceği nimetleri düşünmekte ve seyretmektedir. Geride kalan kocasının evlenmesi onu hiç enterese etmemektedir. Böyle bir hareket, İslam inancıyla bağdaşmaz. Kaldı ki İslam, eski hanımı hayattayken bile erkeğe evlenme müsaadesi vermiştir. Eğer ayrılık ateşiyle yanacaksa neden öldüğü ve ayrıldığı gece değil de, kocasının evlendiği gece yansın ki? İşte burası düşünülünce bunun uydurma bir şey olduğu kolayca anlaşılır.

z) Daha Makbul Olur İncancıyla Dua İçin Kabir Yanına Gitmek.⁽¹²⁷⁾

Şüphesiz bazı vakitlerde ve yerlerde yapılan duaların, diğerlerinden daha efdal ve makbul olacağına dair haberler vardır. Mesele, gece yarısı yapılan dua, harp meydanında, ezan okunurken ve kamet getirilirken, salavat arasında, secdede, oruçlu iken, mazlum iken, yağmur yağarken vb. yapılan dualar; yine Meş'ar-i Haram'da, Arafat'ta, Müzdelife ve Mina gibi Mekke'nin meş'arları olan yerlerde yapılan dualar ve yukarıda adı geçen üç mescitte yapılan ibadet ve dualar gibi. Yalnız kabir başında yapılan duanın daha makbul olacağına dair hiçbir haber ve delile rastlanamamıştır. Bu nedenle daha makbuldür inancıyla, özellikle dua etmek için kabir başına gitmeyi, yanlış hareketler arasında saydık.

Kabir başında yapılan dua iki türlüdür:

Ölü için yapılan dua ve ziyarete varanın kendisi ve hayattakiler için yapacağı dua. Ölü için dua etmek, kabir ziyaretinin faydalarından biri olduğuna göre, burada kastımız şüphesiz ikincisi, yani bir kimsenin kendisi için dua etmek istediği zaman mezar veya türbelerine gididir ve yanlış olan hareket de budur. Çünkü Rasulullah (S), böyle bir şeyi ne emretmiştir, ne de kendisi yapmıştır ki, onun yapmadığı ve emretmediği her iş merduttur.⁽¹²⁸⁾ Şunu da hatırlatmak isteriz ki, eski kavimlerden pek çoğunu şeytan kabirler vasıtasıyla saptırmıştır. Yukarıda nakledilen Habeşlilerle ilgili haberde ifade edildiği gibi, şeytan önce onları ziyarette aşırılıklara itiyor, daha sonra resim ve heykellerini yaptırarak putperestliğe döndürüyor. Nuh Kavmi'nin sapışı da böyle olmuştur. Onların ilâh tanıdıkları ve tapındıkları putları da, aslında salih insanlardı ve öldükten sonra geride kalanların onlara karşı besledikleri sevgilerinden istifade eden şeytan, onları putlaştırmış ve sevenlerini de putperest yapmıştır.⁽¹²⁹⁾ Bunun için alimlerimiz, kabir ziyaretine varan bir kimsenin, selamdan sonra dua edeceği zaman kabre değil de, kibleye dönmesi gerekir demişlerdir. Hatta İmam A'zam'a göre ziyaretçi selam verirken bile kabre yönelmeyecektir.

Peygamber Efendimiz (S)'in ve alimlerimizin bu kadar titizlik gösterdiği bu konuya bütün müslümanların aynı titizliği göstermesi ve gördüğü yanlışlardan ötürü, kırmadan, kaçırmadan hatalı olanları uyarıp, doğru yolu göstermesi gerekir.

İşte fethin 550. yılında Eyüpsultan Türbesi böyle ziyaret edilmeli. İstanbul'un fethinin 550. yıldönümünden kıyamete kadar, büyük bir sahabe, bir veli ve bir mücahit olan Eyüpsultan hazretlerinin türbesini ziyaret edecek olan müslümanların da böyle ziyaret etmeleri ve ziyaretleri esnasında burada zikredilen hususlara dikkat etmeleri gerekir.

(126) el-Elbani, a.g.e, s. 262.

(127) el-Elbani, a.g.e, s. 261, 263.

(128) Buhari, İ'tisam, 20, c. VIII, s. 156; Müslim, Akdiye, 8, c. III, s. 1344.

(129) Bkz. Birgivi, Risale Fi Ziyareti'l-Kubür, s. 221; İbn Teymiye, ez-Ziyaret, s. 383; Şevkani, Şerhu's-Sudür, s. 224-225.

Resim 15; Eyüpsultan Türbesi içinden görünüm.(700. yıl'da İstanbul'daki Mimarı Eserler, s. 94, İstanbul Valiliği, 2000)